

## บทที่ 6 จิตนอกวิถี

### 6.1 ความหมายของจิตนอกวิถี

ความจริงเนื้อหาในบทที่ 6 นี้ เป็นเนื้อหาที่ควรจะวางไว้ในบทที่ 5 ตามลำดับที่ปรากฏอยู่ในอภิธานมัตถสังคหะ แต่ในหลักสูตรได้วางไว้ในลำดับของบทที่ 6 ในตำราเล่มนี้จึงวางไว้ตามหลักสูตร สาระที่ควรศึกษาในบทนี้ แต่เดิมที่ร่างหลักสูตรมุ่งจะให้ศึกษาเฉพาะบางประเด็นเหมือนกัน แต่เมื่อถึงคราวเขียนจริง ๆ พบว่าจิตนอกวิถีมีเรื่องที่ควรศึกษามากมาย เช่น เรื่องกำเนิดโลก เรื่องนรก สวรรค์ เรื่องความตาย และเรื่องกรรม เป็นต้น เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่นักศึกษา สาระในบทนี้จึงไม่ตัดทอนออก คงศึกษาเท่าที่ปรากฏในอภิธานมัตถสังคหะ ซึ่งก็เป็นที่ยินดีของนักศึกษาที่ไม่ประสงค์จะให้ตัดทอนเนื้อหาความออกมาจนเกินไป

จิตนอกวิถีที่จะพูดในบทนี้ หมายถึง จิตที่ทำหน้าที่เกิดในภพใหม่ (ปฏิสนธิ) 19 ดวง นั้นเอง จิตทั้ง 19 ดวงนั้นได้แก่จิตทำหน้าที่พิจารณาอารมณ์ทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่วที่มีอารมณ์เป็นอุเบกขา 2 ดวง (อุเบกขาสันตிரณจิต 2 ดวง) ผลของกุศลจิต 8 ดวง (วิบากจิต 8 ดวง) รูปฌานจิต อรูปฌานจิต ที่เป็นวิบาก 9 ดวง (รูปาวจรวิบากจิต 5 ดวง และอรูปาวจรวิบากจิต 4 ดวง) รวมเป็นจิต 19 ดวง

จิตทั้ง 19 ดวงนี้ เป็นจิตที่อยู่นอกวิถี คำว่านอกวิถี คือ ไม่ขึ้นรับอารมณ์ทางทวารทั้ง 6 แต่ทำหน้าที่เกิดภพใหม่ รักษาภพ และทำหน้าที่ตายจากภพเก่า การพูดถึงจิตนอกวิถีจุดหมายโดยตรงก็คือ การพูดถึงจิตที่ทำหน้าที่เกิดภพใหม่ (ปฏิสนธิ) การปฏิสนธิหรือการเกิดใหม่ของจิตจะต้องมีกระบวนการร่วมหลายอย่างจึงจะทำให้เกิดใหม่สำเร็จได้ เช่น จะต้องมัญมิมเป็นที่ไปเกิดใหม่ของจิต จะต้องมีการมเป็นตัวพาหะนำไปเกิดในมัญมิใหม่จะต้องมีความตายเป็นขั้นตอนสุดท้าย ดังนั้นในบทที่ 6 นี้จึงมีหัวข้อการศึกษา 4 ประการคือ

1. ที่เกิดของสัตว์ (มัญมิ)
2. การเกิดใหม่ (ปฏิสนธิ)
3. กรรม
4. ความตาย

มหาวิทยาลัย, อภิธานมัตถสังคหะ ฉบับที่ 5. พระนคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2516,

## 6.2 ที่เกิดของสัตว์

พระพุทธเจ้าค้นพบความจริงอย่างหนึ่งว่า สัตว์โลกทั้งมวลที่ยังมีกิเลสอยู่ เมื่อตายแล้วย่อมจะต้องไปเกิดในภพใหม่ สำหรับสัตว์โลกที่หมดกิเลสแล้ว เมื่อตายไปย่อมจะไม่มีอะไรไปเกิดอีก คือ สุนัขนั้นเอง เมื่อความจริงมีอยู่ว่าผู้มีกิเลสยังต้องเกิดอีก และการเกิดอีกนั้นต้องแล้วแต่จิตของแต่ละคน คือ คนมีจิตสะอาดก็ต้องไปเกิดที่ดี คนมีจิตสกปรกก็ต้องไปเกิดในที่ไม่ดีในเมื่อมีสัตว์จะต้องไปเกิดต่างกันเช่นนี้ จึงเป็นของแน่นอนว่าสถานที่เกิดของสัตว์จะต้องมีไว้ต้อนรับสัตว์ผู้ทำกรรมเหล่านั้น ในคัมภีร์อภิธรรมมัตถสังคหะท่านได้แสดงภูมิเป็นที่เกิดของสัตว์ พร้อมทั้งกำเนิดของภูมิและความสิ้นสุดของแต่ละภูมิไว้ ดังนั้นในหัวข้อเรื่องที่เกิดของสัตว์จึงมีเรื่องที่ควรศึกษา 2 ประการ คือ

1. ภูมิ 4
2. กำเนิดของภูมิ 4

### 1. ภูมิ 4

พระพุทธเจ้าผู้เป็นสัพพัญญู รู้แหล่งกำเนิดของสัตว์ทั้งมวล ทรงเปิดเผยว่า ภูมิอันเป็นที่เกิดของวิญญานมี 4 ภูมิ คือ

1. อบายภูมิ
2. สุกตติที่เสพกาม (กามสุกตติภูมิ)
3. พรหมภูมิ (รูปาวจรภูมิ)
4. อรูปพรหมภูมิ (อรูปาวจรภูมิ)

### อบายภูมิ

คำว่า อบายภูมิ แปลว่า ภูมิ ที่ไม่มีโอกาสทำความดี หรือภูมิที่เต็มไปด้วยความทุกข์ทรมาน อบายภูมิ 4 ภูมิ คือ

1. นรก
2. ตีรัจฉาน
3. เปรต
4. อสุรกาย

### นรก

นรก เป็นสถานที่เกิดของสัตว์ที่มีความชั่วมากที่สุด คำว่า นรก แปลว่า สถานที่ปราศจากความสุข แต่เป็นสถานที่เต็มไปด้วยความทุกข์ตลอดเวลา นรก แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. มหานรก
2. อสุทธนรก

### มหานรก<sup>2</sup>

มหานรก คือ นรกขุมใหญ่ มีจำนวน 8 ขุม คือ

1. สัตว์เขี้ยว
2. กาศสุตตนรก
3. สังฆานรก
4. โรรวนรก
5. มหาโรรวนรก
6. ตาปนนรก
7. มหาตาปนนรก
8. อเวจีนรก

สัตว์เขี้ยว คือ นรกที่ผู้ได้รับการลงโทษจนตายแล้ว สัตว์นรกผู้นั้นก็ฟื้นขึ้นมา

---

<sup>2</sup>พระสังฆมณฑลคณะภคินี. *ประมวลโศกยะปริเฉท ๕*. พระนคร. โรงพิมพ์บริษัทคณะช่างจำกัด, 2504, หน้า 6.

กรรมอีกแล้วก็ตายไป แล้วก็ฟื้นขึ้นมารับกรรมอีก เป็นอย่างนี้ชั่ววนาตาปีจนกว่าจะสิ้นกรรม ดังนั้น จึงชื่อสัญญาชีวะ แปลว่า ฟื้นขึ้นมาอีก

กาฬสุตตนรก แปลว่า นรกที่มีเชือกดำ สำหรับ ถาก หรือตัดสัตว์นรกให้ได้รับทุกข์ ตลอดเวลา สัตว์นรกในขุมนี้ ไม่ถูกลงโทษจนตายเหมือนขุมแรก

สังฆาฏนรก แปลว่า นรกที่บดขยี้สัตว์นรกให้ละเอียดเป็นผุยผงในนรกขุมนี้มีภูเขา เหล็กสูงใหญ่มีเปลวเพลิงลุกโชน กลิ้งมาบดขยี้สัตว์นรกให้ได้รับความทุกข์ความเร่าร้อน

โรรูนนรก แปลว่า นรกที่เต็มไปด้วยเสียงร้องระงมของผู้ได้รับทุกข์ ตลอดชั่ววนาตาปี นรกขุมนี้ไม่เคยเงียบเสียงร้องครวญครางเลย ลักษณะการถูกลงโทษในนรกขุมนี้ก็คือ มีควันทไฟ อบอ้าว เข้าไปสู่ทวารทั้ง 9 ของสัตว์นรก

มหาโรรูนนรก แปลว่า นรกที่มีเสียงร้องระงมดังยิ่งกว่านรกที่ชื่อโรรูนนรกสัตว์ที่เกิด ในนรกขุมนี้ จะถูกไฟไหม้ร้องโหยหวนน่าสงสาร และเปลวเพลิงก็พุ่งเข้าไปสู่ทวารทั้ง 9 ของ สัตว์นรกนั้น

ตাপนนรก แปลว่า นรกที่มีแต่ความเร่าร้อน เผาสัตว์ให้ได้รับความร้อนอยู่อย่างนั้น

มหาตাপนนรก แปลว่า นรกที่มีแต่ความเร่าร้อนเหลือประมาณ สัตว์นรกในขุมนี้ถูก ไล่ขึ้นสู่ภูเขาเหล็กที่ร้อนแรง แล้วก็ถูกลมพัดให้ตกลงไปติดหลาว และถูกไฟไหม้

อเวจีนนรก แปลว่า นรกที่เต็มไปด้วยเปลวเพลิงเผาสัตว์อยู่ตลอดเวลา

### อุสสทนรก

อุสสทนรก คือ นรกที่เป็นบริวารของมหานรก อุสสทนรกมี 4 ขุม คือ

1. นรกขี้
2. นรกขี้เถ้าร้อน
3. นรกป่าไม้จิว
4. นรกป่าไม้ใบเป็นดาบและนรกแม่น้ำเค็มที่มีหนาม

ในมหานรกขุมหนึ่ง ๆ มีอุสสทนรกเป็นบริวารขุมละ 16 นรก คือ ในแต่ละทิศของมหานรกจะมีอุสสทนรก 4 ขุม ดังนั้น มหานรกขุมหนึ่งจึงมีอุสสทนรก 16 ขุม เอา  $4 \times 4 = 16$  มหานรกมีอยู่ 8 ขุม ดังนั้น จึงมีอุสสทนรก 128 ขุม อุสสทนรกนี้ส่วนใหญ่จะอยู่ติดกับมหานรก แต่ยังมีอุสสทนรกอีกส่วนหนึ่งที่อยู่ตามป่า ภูเขา มหาสมุทร แม่น้ำ บนพื้นแผ่นดินนี้ บางท่านว่า นอกจากอุสสทนรกแล้ว ยังมียมโลกซึ่งเป็นสถานบริวารของนรกอีก 10 ขุม ซึ่งจะไม่ขอกล่าวรายละเอียด

ในมหานรกขุมหนึ่ง ๆ มีประตูอยู่ 4 ประตู แต่ละประตูจะมียมราชเป็นประธานอยู่องค์ ดังนั้น มหานรกขุมหนึ่งจึงมียมราช 4 องค์ มหานรก 8 ขุมจึงมียมราช 32 องค์ ยมราชก็ตีทหารของยมราช คือ นายนิรบาลก็ดี มิไช่สัตว์นรก แต่เป็นพวกเทวดาชั้นจาตุมหาราชชั้นต่ำที่มีชาติเป็นรากษส

ในพระบาลี พระพุทธเจ้าตรัสถึงนรกไว้หลายแห่ง แต่มิได้ระบุว่านรกอยู่ ณ จุดใด ในหนังสือที่เขียนโดยท่านอาจารย์สังฆมโชติกะธัมมาจาริยะ ชื่อปรมัตตโชติกาปริจเฉท 5 เล่ม 1 ได้ระบุสถานที่ตั้งนรกไว้ ขอคัดเอาข้อความตอนนั้นมาศึกษาดังต่อไปนี้

“มหานรกทั้ง 8 ขุม ตั้งอยู่ภายใต้แห่งมนุษยโลก ตรงกันกับชมพูทวีปที่ติดต่อกับพื้นแผ่นดิน พื้นแผ่นดินที่มนุษย์อาศัยอยู่นี้ มีความหนาสองแสนสี่หมื่นโยชน์ ชั้นบนครึ่งหนึ่งเป็นดินธรรมดาเรียกว่า ปังสุปถวี (แปลว่า ดินบนฝุ่น) มีความหนาแสนสองหมื่นโยชน์ ชั้นล่างครึ่งหนึ่งเป็นหิน เรียกว่า สีลาปถวี (แปลว่า ดินหิน) มีความหนาแสนสองหมื่นโยชน์ มหานรกทั้ง 8 ขุม ตั้งอยู่ภายในดินธรรมดา เฉพาะขุมหนึ่ง ๆ ห่างกัน 15,000 โยชน์ โดยลำดับ คือ จากพื้นแผ่นดินที่มนุษย์อาศัย 15,000 เป็นที่ตั้งของมหานรก ชื่อ สัตฺยชีวนรก จากสัตฺยชีวนรกลงมา 15,000 โยชน์ เป็นที่ตั้งของมหานรก ชื่อกาฬสฺตตนรก เป็นอย่างนี้เรื่อยไปจนครบ 8 ขุม

แผ่นดินที่หนา 240,000 โยชน์ หรือที่คิดเป็นไมล์ได้ 3,120,000 ไมล์นี้ ตั้งอยู่บนก้อนน้ำแข็งหนา 480,000 โยชน์ ก้อนน้ำแข็งนี้ตั้งอยู่บนลมที่หนาได้ 960,000 โยชน์”<sup>3</sup>

---

<sup>3</sup>เป็นความเห็นของอาจารย์รุ่นหลัง.

สำหรับยมราชนั้นในอรรถกถาอังคุตตรนิกาย ท่านกล่าวว่า เป็นเปรตที่เกิดบนวิมาน บางคราวได้เสวยสุขอยู่บนวิมานพร้อมไปด้วยสวนทิพย์และเทพนารี บางคราวต้องไปเสวยทุกข์ในนรก คือ ไปจัดการลงโทษสัตว์ผู้ไปตกนรกนั้น ๆ

### ดิรัจฉาน

ดิรัจฉาน แปลว่า ภูมิของสัตว์ที่เดินไปตามขวาง ที่ว่าเดินไปตามขวางก็คือ เดินเอาหัวไปก่อน ภพดิรัจฉานเป็นภพที่เป็นที่เกิดของสัตว์ที่มีความชั่วน้อยลงมา สัตว์ดิรัจฉานทั้งหมด แบ่งออกได้ 4 จำพวก คือ

1. สัตว์ดิรัจฉานที่ไม่มีขา เช่น งู ปลา ไส้เดือน เป็นต้น
2. สัตว์ดิรัจฉานที่มี 2 ขา เช่น นก ไก่ เป็นต้น
3. สัตว์ดิรัจฉานที่มี 4 ขา เช่น วัว ควาย เป็นต้น
4. สัตว์ดิรัจฉานที่มีขามาก เช่น ตะขาบ กิ้งกือ เป็นต้น

ที่ตั้งของดิรัจฉานภูมิ ก็คือ บนมนุษย์โลกนั่นเอง สัตว์ดิรัจฉานมีที่อยู่ 2 ส่วน คือส่วนหนึ่งอาศัยอยู่บนบก ส่วนหนึ่งอาศัยอยู่ในน้ำ พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในอังคุตตรนิกายเอกนิบาตว่า สัตว์ที่เกิดในน้ำมีจำนวนมากกว่าสัตว์ที่เกิดบนบก สัตว์ดิรัจฉานมีสัญญาปรากฏ 3 ประการ คือ

1. กามสัญญา รู้จักเสพกาม
2. โจรสัญญา รู้จักหากิน
3. มรณสัญญา กลัวตาย

ในสัญญาทั้ง 3 นั้น สัญญาที่เกิดมากที่สุดจนเป็นเจ้าเรือน ก็คือ ความกลัวตาย ความจริงสัตว์ดิรัจฉานมีอันตรายเกี่ยวกับชีวิตมากที่สุด สัตว์เล็กมักถูกสัตว์ใหญ่เบียดเบียน สัตว์ใหญ่ก็กลัวมนุษย์จับฆ่า แต่โดยสรุปแล้วกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานนั้นดีกว่านรกหลายร้อยเท่า

### เปรต

คำว่า เปรต แปลว่า ผู้ห่างไกลจากความสุข เปรตเป็นภูมิหนึ่งที่วิญญูณนอกวิถีสจะ

ต้องไปเกิด ภูมิแห่งเปรตเป็นภูมิทิพย์ หมายความว่า มนุษย์ไม่สามารถมองเห็นอัตรภาพของเปรตได้ ในโลกบัญญัติดิปรณ กล่าวไว้ว่าเปรตมีอยู่ 12 ชนิด คือ

1. เปรตที่กินน้ำลาย เสมหะ อาเจียนเป็นอาหาร
2. เปรตกินซากศพเป็นอาหาร
3. เปรตกินอุจจาระเป็นอาหาร
4. เปรตที่มีเปลวไฟลุกอยู่ที่ปาก
5. เปรตที่มีปากเท่ารูเข็ม
6. เปรตที่ถูกค้นหาบีบคั้นให้วิหโยอยู่ตลอดเวลา
7. เปรตที่ตัวดำเหมือนตอไม้ที่ถูกเผา
8. เปรตที่มีเล็บมือเล็บเท้ายาวเหมือนคมมีด
9. เปรตที่มีร่างกายสูงใหญ่เท่าภูเขา
10. เปรตที่มีร่างกายเหมือนงูเหลือม
11. เปรตที่เกิดบนวิมานสวยทุกข์กลางวัน เสวยสุขเวลากลางคืน
12. เปรตที่มีฤทธิ์มาก

นอกจากเปรต 12 จำพวกนี้แล้ว ยังมีเปรตอีกพวกหนึ่งซึ่งมีกล่าวไว้ในอรรถกถา เปรตวัตถุ 4 จำพวก คือ

1. เปรตที่เลี้ยงชีพโดยอาศัยส่วนบุญที่ผู้อื่นอุทิศให้
2. เปรตที่หิวขำน้ำอยู่ตลอดเวลา
3. เปรตที่ถูกไฟเผาอยู่ตลอดเวลา
4. เปรตจำพวกอสุรา

ภูมิอันเป็นที่อยู่ของพวกเปรตนี้ ก็คือ บนแผ่นดินของโลกมนุษย์นั่นเอง แต่เพราะเหตุที่เป็นภาวะทิพย์ มนุษย์เราจึงมองไม่เห็น เปรตบางตนอาศัยอยู่บนภูเขา บางตนอาศัยอยู่ตามป่าใหญ่ และบางตนอาศัยอยู่ตามบ้าน อาศัยซากศพและของสกปรกเป็นอาหาร

นอกจากเปรตที่กล่าวมาแล้วนี้ ยังมีเปรตอีก 21 จำพวกที่มีกล่าวไว้ในวินัยปิฎกและพระสูตร ผู้ปรารถนาจะหาความรู้ในเรื่องเปรตก็จงไปค้นหาศึกษาในพระไตรปิฎกเถิด

## อสุรกาย

อสุรกาย แปลว่า สัตว์ที่ปราศจากความรุ่งโรจน์ ปราศจากความสนุก ความรื่นเริง อสุรกายมิได้มีภพอันเป็นที่อยู่ต่างหาก แต่อาศัยอยู่บนโลกมนุษย์นี้เอง ท่องเที่ยวไปมาอยู่ตามป่าเขา หุบเหว และศาลา เป็นต้น เพราะเหตุที่เป็นพวกทิพย์ มนุษย์จึงมองไม่เห็น ท่านพระอนุรุทธาจารย์ กล่าวว่า พวกอสุรกายก็คือ เปรตจำพวกอสุรานั้นเอง

นรก ดิรัจฉาน เปรต และอสุรกาย ทั้ง 4 จำพวกนี้จัดเป็นพวกอบายหรือเรียกว่า ทุกคติภูมิก็ได้ ทุกคติภูมิแปลว่า ภูมิอันเป็นที่เกิดของสัตว์ที่มีแต่ความลำบาก

## สุคติที่เสพกาม

สุคติที่เสพกาม หมายถึง ภูมิอันเป็นที่เกิดของพวกมนุษย์ และเทวดา เพราะเหตุว่า ในภูมิเหล่านี้สัตว์มีโอกาสเสพกามได้ และมีความสุขมากกว่าความทุกข์ ดังนั้น จึงเรียกว่า สุคติ ซึ่งตรงกันข้ามกับทุกคติ ที่กล่าวมาแล้วข้างบนสุคติที่เสพกามมี 7 ภูมิคือ

1. มนุษย์
2. เทวดาชั้นจาตุมหาราช
3. เทวดาชั้นดาวดึงส์
4. เทวดาชั้นยามา
5. เทวดาชั้นนุสสิต
6. เทวดาชั้นนิมมานรดี
7. เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดี

ภูมิทั้ง 7 นี้เรียกว่า สุคติภูมิ คำว่า สุคติภูมิ ท่านหมายอีกอย่างหนึ่งว่า ภูมิที่เกิดพร้อมกับตัณหา ซึ่งหมายความว่า สัตว์ที่เกิดในภูมิทั้ง 7 นี้ ย่อมมีความยินดีที่จะเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส และสัมผัสทางกายอยู่ตลอดเวลา ภูมิทั้ง 7 นั้นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

## มนุษย์ภูมิ

มนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทหนึ่ง ในสัตว์โลกหลาย ๆ ประเภท คำว่ามนุษย์ มีความหมาย 5 ประการ คือ



1. ชื่อมนุษย์ เพราะมีใจรุ่งเรืองและกล้าหาญ ความหมายนี้ หมายถึงมนุษย์ที่อยู่ในชมพูทวีป คือ โลกที่เราอยู่ที่นี่เท่านั้น เพราะว่ามนุษย์ในโลกเรานี้มีจิตใจรุ่งเรือง หรือมีจิตใจสูง สามารถสำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ และความกล้าหาญนั้น มนุษย์ในชมพูทวีปนี้มีความกล้าหาญถึงขนาดทำตัวอย่างสูงสุดก็ได้ ทำชั่วอย่างต่ำสุด เช่น ฆ่าพ่อ ฆ่าแม่ก็ทำได้ ส่วนมนุษย์ในโลกอื่นไม่มีความสามารถอย่างนี้กล่าวมานี้เลย

2. ชื่อมนุษย์ เพราะเข้าใจความสมควรและไม่สมควร

3. ชื่อมนุษย์ เพราะเข้าใจในสิ่งที่ประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์

4. ชื่อมนุษย์ เพราะเข้าใจสภาวะธรรมที่เป็นฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว

5. ชื่อมนุษย์ เพราะเป็นลูกของพระมนุ มีเรื่องเล่าว่า ในสมัยต้นกัป ประชาชนได้พากันประชุมเลือกพระโพธิสัตว์ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินปกครองประเทศ แล้วถวายพระนามว่า พระเจ้ามหาสัมมตะ พระเจ้ามหาสัมมตะนี้แต่เดิมท่านชื่อ มนุ เมื่อพระเจ้ามหาสัมมตะ ทรงปกครองประเทศแล้ว ก็ทรงจัดการวางระเบียบแบบแผน และกฎข้อบังคับให้เป็นธรรม เพื่อให้ประชาชนปฏิบัติตาม ประชาชนจึงทำตามให้อยู่ในโอวาทของท่าน ดุจลูกชายหญิงอยู่ในโอวาทของพ่อแม่จะนั้น ดังนั้นประชาชนในสมัยนั้นและในสมัยต่อมาจึงได้นามว่ามนุษย์ แปลว่า ลูกหลานของพระมนุ<sup>4</sup>

คำว่า มนุษยภูมิ แปลว่า ที่อยู่ของมนุษย์ในอรรถกถาสังยุตตนิคาย กล่าวไว้ว่า สถานที่อันเป็นที่อยู่ของมนุษย์ในจักรวาลนี้มี 4 แห่ง หรือ 4 โลก โดยท่านใช้คำว่า ทวีป ดังนี้

1. ปุพพิเทททวีป

2. อปรโคยานทวีป

3. ชมพูทวีป

4. อุตตรกุรวทวีป

มนุษย์ที่อาศัยอยู่ในปุพพิเทททวีป มีอายุ 700 ปี มนุษย์ที่อยู่ในอปรโคยานทวีป มีอายุ 500 ปี มนุษย์ที่อยู่ในอุตตรกุรวทวีป มีอายุ 1,000 ปี สำหรับมนุษย์ที่อยู่ในชมพูทวีป มีคือโลกของเรา มีอายุไม่แน่นอน สมัยใดมนุษย์ในโลกเรานี้มีศีลธรรม อายุของมนุษย์ก็มาก ในสมัยใดมนุษย์ในโลกนี้ไม่มีศีลธรรม อายุของมนุษย์ก็น้อยลง

---

<sup>4</sup>พระสัมมัชฌมโชติกะ ชัมมาจารย์ะ. *ปรมัตถโชติกาทริปิฎก* 5. พระนคร. โรงพิมพ์บริษัทคณะช่างจำกัด, 2504, หน้า 121.

พระพุทธเจ้าทรงแสดงคุณสมบัติพิเศษของมนุษย์ในชมพูทวีป คือโลกของเราไว้ในนวกนิบาตอังคตตรนิกายว่า ดุกรภิกษุทั้งหลาย คนในชมพูทวีปมีคุณธรรมสูงกว่าคนในอุตตรกุทวีป และสูงกว่าเทวดาชั้นดาวดึงส์ 3 ประการ คือ 1. มีจิตใจเข้มแข็งในการทำความดี 2. มีสติมั่นคง 3. ประพฤติพรหมจรรย์เว้นจากเสพกามได้

สำหรับคุณสมบัติพิเศษของคนในอุตตรกุทวีปนั้นมี 3 ประการ คือ 1. ไม่ถือเงินทองว่าเป็นของตน 2. ไม่หวงแหนภรรยา สามี ว่าเป็นของตน 3. มีอายุ 1,000 ปี เป็นนิจ

พระพุทธเจ้าทรงแสดงการตั้งอยู่ของโลกเราไว้ในอังคตตรบาสิ ว่า อัม โข อานนทมหาปถวี อุทเท ปติฏฐิตา, อุทกั วาเต ปติฏฐิตั, วาโต อากาสภูริโหติ แปลว่า ดุกรอานนท์พื้นแผ่นดินใหญ่ที่ตั้งอยู่บนน้ำ น้ำตั้งอยู่บนลม ลมตั้งอยู่บนอากาศอันว่างเปล่า

การศึกษาเรื่องโลก 4 โลกที่กล่าวมานั้น น่าจะเป็นชนวนให้เราคิดได้ว่า พุทธศาสนาได้ก้าวไปไกลเพียงไร แม้แต่การค้นคว้าของนักวิทยาศาสตร์ก็ยังก้าวไปไม่ทัน เพราะว่านักวิทยาศาสตร์กำลังค้นคว้าที่อยู่ของมนุษย์ในดวงดาวต่าง ๆ อยู่ แต่ก็ยังไม่พบ ถ้าใครไม่เชื่อว่ามึมนุษย์อยู่ในโลกอื่นอีก ก็ขอให้ตั้งคำถามถามตัวเองว่า ทำไมโลกเราจึงมีมนุษย์อยู่ได้ แล้วทำไมในโลกอื่นจะมีมนุษย์บ้างไม่ได้ โลกมนุษย์อีก 3 โลกนั้นจะอยู่บนดาวต่าง ๆ ตามที่นักวิทยาศาสตร์คาดคะเนหรือจะอยู่อีกมิติหนึ่งที่เรา รู้จักกันว่าเมืองลับแล ก็เหลือที่จะวินิจฉัยขอให้นักศึกษาพิจารณาเองก็แล้วกัน

### เทวดาชั้นจาตุมหาราช

เทพทั้งหลายที่ได้นามว่าจาตุมหาราช เพราะมีความเคารพภักดีในท้าวมหาราชทั้ง 4 ก่อนที่จะทราบภูมิอันเป็นที่อยู่ของเทวดาชั้นจาตุมหาราช ควรจะศึกษาภูมิศาสตร์ของโลกทิพย์เสียก่อน ทั้งนี้เพื่อระดับสติปัญญา สำหรับคนที่ไม่เชื่อ แต่สำหรับคนที่เชื่อจะได้เจริญศรัทธาในพระปัญญาบารมีของพระพุทธเจ้า ในพุทธคุณบทว่าโลกวิทู แปลว่า ทรงรู้แจ้งซึ่งโลกอันเป็นภูมิสถานทีอาศัยของสัตว์โลกทั้งมวล อย่างไรก็ตามขอสะกิดท่านผู้ศึกษาเรื่องนี้ว่าอย่าได้ตัดสินว่าสิ่งทั้งหลายในโลกมีอยู่เฉพาะที่ตาคนเห็นเท่านั้น สิ่งที่ตาคนไม่เห็นไม่มีเพราะ

การตัดสินใจดังกล่าว เท่ากับเป็นการแสดงตนว่าเป็นคนปัญญาแคบ คือ รู้เฉพาะที่ตาเห็น ส่วนที่ตาไม่เห็นมีอยู่อีกเป็นอเนกอนันต์ กลับไม่เชื่อ และไม่รู้อีกอย่างหนึ่งที่ยากจะบอกกับนักศึกษา เรื่องนี้ก็คือ การวินิจฉัยคำสอนของพระพุทธองค์ ในคัมภีร์พระไตรปิฎกอันเป็นคำพุทธพจน์นั้น บางส่วนเราศึกษาแล้วก็ปลงใจเชื่อว่าเป็นอย่างนั้นจริง แต่ก็มีบางส่วนที่เราศึกษาหรืออ่านแล้ว เราไม่ยอมเชื่อเพราะเราเห็นไม่ได้ ส่วนที่ว่าเป็นคือ การที่พระองค์ตรัสถึงโลกทิพย์ หรือโลกของเทวดา หรือโลกของชาวนรก สิ่งเหล่านี้เราเห็นไม่ได้ แต่ก็มีหลักคิดให้เราปลงใจเชื่อได้บ้าง หลักคตินั้นก็คือขอให้เราคิดว่า ถ้าข้อความที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นเป็นจริงเฉพาะที่เราเข้าใจได้ ส่วนที่เราเข้าใจไม่ได้เป็นเรื่องไร้สาระ ก็เท่ากับเรายอมรับว่าปัญญาของพระพุทธองค์นั้น ก็มีเท่ากับเรานั้นเอง คือ รู้เฉพาะที่เราทำได้ เราเห็นได้ แต่ความจริงเราก็เชื่อกันว่าพระพุทธองค์ มีปัญญาลึกล้ำมากกว่าพวกเรามากมายนัก เมื่อเราเชื่อกันอย่างนี้ เราก็ต้องยอมรับกันว่า พระองค์จะต้องรู้บางสิ่งบางอย่างที่เราไม่สามารถรู้ตามพระองค์ได้ด้วยสายตาธรรมดา เพราะฉะนั้น สิ่งที่พระองค์ตรัสไว้ในเรื่องที่เหลือเชื่อก็จะคิดว่านั่นเกินภูมิปัญญาของเรา แล้วลองศึกษากันไป เรื่องโลกของเทวดามีขึ้นจากตมหาราชเป็นต้น พระพุทธองค์ตรัสไว้ในพระสูตรบางแห่ง เราจึงควรศึกษาในฐานะเป็นความรู้ที่เกินปัญญาของเรา เมื่อได้เสนอหลักการทางความคิดในเรื่อง โลกสวรรค์มาพอสมควรแล้ว ต่อไปนี้มาศึกษาเรื่องภูมิศาสตร์ของโลกทิพย์กันต่อไป

ในคัมภีร์อรรถกถาพระวินัยชื่อสมันตปาสาทิกา ได้กล่าวถึงภูมิศาสตร์อันเป็นภาวะทิพย์ไว้ดังนี้

ท่ามกลางโลกธาตุนี้ (สุริยจักรวาล) มีภูเขาทิพย์ลูกหนึ่ง ชื่อว่า ภูเขาสิเนรุ มีความสูง 168,000 โยชน์ คิดเป็นไมล์ได้ 2,184,000 ไมล์ รอบภูเขาสิเนรุ มีภูเขาศิลาทิพย์ล้อมรอบ 7 ชั้น มียอดลดหลั่นกันลงมาโดยลำดับดังนี้ ภูเขาทิพย์ชั้นที่ 1 ชื่อยุคันธร อยู่ห่างจากภูเขาสิเนรุ 84,000 โยชน์ (อยากทราบเป็นไมล์เอา 13 คูณ) ชั้นที่ 2 ชื่ออิสินทร อยู่ห่างจากยุคันธร 42,000 โยชน์ ชั้นที่ 3 ชื่อ กรวิก อยู่ห่างจาก อิสินทร 21,000 โยชน์ ชั้นที่ 4 ชื่อ สุทัสสนะ อยู่ห่างจากกรวิก 21,000 โยชน์ ชั้นที่ 5 เนมินทร อยู่ห่าง 1,500 โยชน์ ชั้นที่ 6 ชื่อ วินิตตกะ อยู่ห่างจากเนมินทร 5,250 โยชน์ ชั้นที่ 7 ชื่อ อัสนกัณณะอยู่ห่างจากวินิตตกะ 2,625 โยชน์ ติดจากภูเขาอัสนกัณณะ ออกไป 309,693 โยชน์ เป็นภูเขาจักรวาล ภูเขาจักรวาลเป็นเขตแดนของแต่ละโลกธาตุหรือแต่ละจักรวาล ในระหว่างภูเขาทั้ง 7 ชั้นนั้นมีมหาสมุทรชื่อสีทันดรคั่นอยู่ทุก ๆ ชั้น

นับจากตอนกลางของภูเขาชั้นจรจนถึงภูเขาอัสดงกัณณะ และแผ่นดินอันเป็นที่อยู่  
ของมนุษย์ จัดเป็นที่อยู่ของเทวดาชั้นจาตุมหาราชทั้งหมด เทวดาชั้นนี้มีท้าวมหาราช 4 องค์  
ปกครองอยู่ ท้าวมหาราช 4 องค์นั้นคือ

1. ท้าวตรีภพ ปกครองอยู่ทางทิศตะวันออกของภูเขาสิเนรุ
2. ท้าววิรูปหก ปกครองอยู่ทางทิศใต้
3. ท้าววิรูปก ปกครองอยู่ทางทิศตะวันตก
4. ท้าวเวสสุวัณ ปกครองอยู่ทางทิศเหนือ

### เทวดาชั้นดาวดึงส์

สวรรค์ชั้นที่ 2 ได้นามว่า ดาวดึงส์ นับเป็นภูมิที่ 2 ของสวรรค์ และเป็นภูมิที่ 3 นับ  
จากมนุษย์ภูมิ คำว่า ดาวดึงส์ มีความหมาย 2 นัยคือ

นัยที่ 1 คำว่า ดาวดึงส์ แปลว่า ภูมิอันเป็นที่เกิดของบุคคล 33 คน การที่สวรรค์ชั้น  
นี้ นำเอาบุคคล 33 คน มาเป็นชื่อของสวรรค์ก็เพราะมีเรื่องสัมพันธ์กับบุคคล 33 คนนั้นดังนี้

มีเรื่องเล่าว่า มีสหายกลุ่มหนึ่งจำนวน 33 คน มีหัวหน้าชื่อว่ามฆมาณพ สหายทั้งหมด  
นี้ ได้ทำการพัฒนาชนบทในหมู่บ้านมจลคาม ภารกิจที่สหายเหล่านี้ได้ทำก็คือ ทำความสะอาด  
ถนนหนทางให้คนสัญจรได้รับความสะดวก ขุดสระน้ำตั้งโรงเก็บน้ำให้คนสัญจรได้ดื่มอาบ สร้าง  
ศาลาที่ทาง 4 แพร่ง เพื่อให้ประชาชนได้พักอาศัย เมื่อสหายทั้ง 33 คนเหล่านี้ตายไปแล้วได้ไป  
เกิดบนสวรรค์ชั้นที่ 2 มฆมาณพได้เป็นท้าวมฆวาน คือ พระอินทร์ ส่วนอีก 32 คนก็เป็นเทวดา  
ชั้นผู้ใหญ่ ดังนั้น สถานที่เป็นที่เกิดของบุคคล 33 คนนี้ จึงถูกเรียกว่าดาวดึงส์ ซึ่งมาจากคำว่า  
เตสตีสะ แปลว่า 33 คน

นัยที่ 2 คำว่า ดาวดึงส์ แปลว่า ดินที่ปรากฏขึ้นก่อน คือ มีเรื่องเล่าว่า ในยุคที่โลก  
กำลังพัฒนาขึ้นใหม่นั้น ฝนได้ตกลงมาจนท่วมจักรวาล ในชั้นแรกน้ำนั้นใสสะอาด ต่อมาก็เกิด  
เป็นตะกอนขุ่นเข้า ๆ ทุกที จนกลายเป็นก้อนดินขึ้นแล้วน้ำก็ลดแห้งลงเป็นลำดับ จนปรากฏเห็น  
แผ่นดินปรากฏขึ้น และแผ่นดินที่ปรากฏขึ้นก่อนนี้ ก็คือ ยอดเขาศิลาทิพย์ที่ชื่อว่าสิเนรุนั่นเอง  
ดังนั้น ภูมิอันเป็นที่อยู่ของเทวดาชั้นดาวดึงส์ก็คือยอดภูเขาสิเนรุซึ่งมีภูมิลักษณะกลม กว้าง และ  
ยาว 84,000 โยชน์

บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีสวนที่น่านรื่นรมย์อยู่ 3 แห่ง คือ 1. สวนจิตจรลดา 2. สวนมิสสกวัน 3. สวนผารุสกวัน วิมานอันเป็นที่อยู่ของเทวดาชั้นนี้มี 2 ลักษณะ คือ ส่วนหนึ่งตั้งอยู่บนศิลาทิพย์บนยอดเขาสิเนรุ อีกส่วนหนึ่งเป็นวิมานลอยอยู่บนอากาศในระดับเดียวกับยอดเขาสิเนรุ แผ่กว้างออกไปจดภูเขาจักรวาล สวรรค์ ชั้นนี้สูงสูงกว่าดวงอาทิตย์ 84,000 โยชน์

### เทวดาชั้นยามา

สวรรค์ชั้นที่ 3 ชื่อ ยามา คำว่า ยามา แปลว่า ภูมิสถานที่ปราศจากความลำบาก หมายความว่า เทวดาที่ไปเกิดในชั้นนี้ ปราศจากความลำบาก เทวราชผู้ปกครองสวรรค์ชั้นที่ 3 นี้ ชื่อ สุยามะ สวรรค์ชั้นยามาไม่มีแผ่นดินทิพย์เหมือนชั้นจาตุมหาราช และชั้นดาวดึงส์ ดังนั้นวิมานกิติ ทิพย์สมบัติอื่น ๆ กิติ ตั้งอยู่บนอากาศ ร่างกายของเทวดาชั้นนี้ประณีตสวยงามมากกว่าเทวดาชั้นดาวดึงส์

### เทวดาชั้นดุสิต

สวรรค์ชั้นที่ 4 ชื่อดุสิต คำว่าดุสิต แปลว่า ภูมิสถานที่มีความยินดีแช่มชื่นอยู่เป็นนิจ เทวราชผู้ปกครองสวรรค์ชั้นนี้ ชื่อ สันตดุสิตะ เทวภูมิชั้นนี้ เป็นที่สถิตของพระโพธิสัตว์ทุก ๆ พระองค์ คือ พระโพธิสัตว์ทุกพระองค์ เมื่อจะมาตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า นั้น พระองค์จะเกิดบนสวรรค์ชั้นนี้ สำหรับวิมานและทิพย์สมบัติอื่น ๆ บนสวรรค์ชั้นนี้ ตั้งอยู่บนอากาศเช่นกัน รูปร่างของเทวดาชั้นนี้สวยงามกว่ารูปร่างของเทวดาชั้นยามา

### เทวดาชั้นนิมมานรดี

สวรรค์ชั้นที่ 5 ชื่อ นิมมานรดี คำว่า นิมมานรดี แปลว่า ภูมิสถานที่เกิดเพิลินยินดี ในกามคุณที่ตนเนรมิตขึ้นมา เทวโลกชั้นนี้ไม่มีคูครองประจำ เมื่อใดต้องการเสพกามคุณ 5 หรือ ต้องการร่วมประเวณี ก็เนรมิตเทพบุตรหรือเทพนารีขึ้นมาร่วมรสกัน เทวราชผู้ปกครองเทวโลกชั้นนี้ชื่อ สุนิมิตะ ความประณีตสวยงามของรูปร่างและวิมานบนสวรรค์ชั้นนี้ประเสริฐกว่า สวรรค์ชั้นดุสิต

## เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี

สวรรค์ชั้นที่ 6 ชื่อ ปรนิมมิตวสวัตตี คำว่า ปรนิมมิตวสวัตตี แปลว่า ภูมิสถานที่เกิดเพลิงยินดีในกามคุณที่ผู้อื่นเนรมิตให้ คือ เทวดาชั้นนี้ไม่มีคู่ครองเหมือนกับสวรรค์ชั้นที่ 5 เมื่อต้องการเสพกามคุณ หรือต้องการบริโภคสิ่งใด ก็มีเทวดารับใช้คอยเนรมิตให้ตามที่ต้องการ เทวราชผู้ครองสวรรค์ชั้นนี้ ชื่อ ปรนิมมิตะ วิมานทิพยสมบัติและรูปร่างของสวรรค์ชั้นนี้ประณีตสวยงามกว่าชั้นนิมมานรดี

สวรรค์ชั้นที่ 1-6 นี้เรียกว่า กามาวจรภูมิ แปลว่า ภูมิสถานที่ยังเสพกามารมณ์ ในคัมภีร์อรรถกถาหลายแห่งได้กล่าวถึงการเสพกามของเทวดาไว้ดังนี้

ในอรรถกถาสังคีตสูตร กล่าวไว้ว่า การร่วมเพศของเทวดาทั้ง 6 ชั้นนี้ เหมือนกับมนุษย์ทุกประการ

ในคัมภีร์อรรถกถา กถาวัตถุ กล่าวไว้ว่า เทพบุตรและเทพธิดา เมื่อร่วมรสกันจะไม่มีกลิ่นน้ำกามเหมือนมนุษย์<sup>5</sup>

สวรรค์ 6 ชั้น และมนุษย์โลก 1 ชั้น รวมเป็น 7 เรียกว่า สุขคติที่เสพกามภูมิสถานทั้ง 7 นี้ เป็นภูมิที่เกิดของวิญญาณอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งอาศัยกรรมดีพอสมควรจึงจะไปเกิดได้

## พรหมภูมิ

จิตของสัตว์ที่ยังอยู่ในวิงวนของกาม เมื่อตายแล้วย่อมจะไปเกิดในภูมิทั้ง 11 ภูมิที่กล่าวมาแล้ว คือ ถ้าเป็นจิตชั่ว หลังจากตายไปแล้วก็จะไปเกิดในอบายภูมิทั้ง 4 ถ้าเป็นจิตดีก็จะไปเกิดในสุคติที่เสพกามทั้ง 7 ที่กล่าวมาแล้ว นอกจากจิตที่อยู่ในวิงวนของกามแล้ว ยังมีจิตอีกบางประเภทที่ไม่อยู่ในวิงวนของกาม เช่น จิตได้ฌานเป็นต้น จิตได้ฌานเป็นจิตที่สงบจากกาม หมดความยินดีในกามคุณ ดังนั้นจิตประเภทนี้เมื่อตายไปแล้วจะไปเกิดในภูมิทั้ง 11 ภูมิที่กล่าวมาแล้วไม่ได้ จะต้องไปเกิดในภูมิที่ไม่อยู่ในวิงวนของกาม ก็ภูมิที่ไม่อยู่ในอำนาจของกาม ก็คือพรหมภูมิ

---

<sup>5</sup> พระสัมมชัมมโชติกะชัมมาจารย์ะ, *ปรมัตถโชติกาปริจเฉท 5*. พระนคร : โรงพิมพ์ไพศาลวิทยา, 2509, หน้า 37.

ซึ่งท่านเรียกว่า รูปาวจรภูมิ ผู้ที่จะไปเกิดบนพรหมภูมิ จะต้องได้ฌาน และฌานแต่ละฌานก็ไปเกิดไม่เหมือนกัน เช่น ผู้ที่ได้ฌานที่ 1 กับได้ฌานที่ 2 จะไม่ไปเกิดในภูมิเดียวกัน ฌานที่ 1 จะต้องไปเกิดในพรหมภูมิชั้นต้น ส่วนผู้ที่ได้ฌานที่ 2 จะต้องไปเกิดในพรหมภูมิชั้น 2 ด้วยเหตุนี้พรหมภูมิจึงมีด้วยกันทั้งหมด 16 ภูมิ ใน 16 ภูมินี้ แบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 6 ประเภท คือ

1. พรหมภูมิระดับฌานที่ 1
2. พรหมภูมิระดับฌานที่ 2-3
3. พรหมภูมิระดับฌานที่ 4
4. พรหมภูมิระดับฌานที่ 5
5. อสังขณูปพรหมภูมิ
6. พรหมภูมิชั้นสุทธาวาส

### พรหมภูมิระดับฌานที่ 1

ผู้ที่ได้ฌานกุศลระดับที่ 1 เมื่อตายไปแล้ว จะต้องไปเกิดเป็นพรหม ในพรหมภูมิระดับฌานที่ 1 ก็พรหมภูมิระดับฌานที่ 1 นี้มี 3 ระดับ คือ

1. พรหมเป็นบริวาร (พรหมปริสัชชา)
2. พรหมเป็นที่ปรึกษา (พรหมปโรหิตา)
3. มหาพรหม (มหาพรหม)

พรหมปริสัชชา หมายถึง พรหมที่เป็นบริวารของท้าวมหาพรหม ผู้ที่ไปเกิดเป็นพรหมปริสัชชาจะต้องได้ฌานระดับที่ 1

พรหมปโรหิตา หมายถึง พรหมที่เป็นที่ปรึกษาของท้าวมหาพรหม ผู้ที่จะไปเกิดเป็นพรหมปโรหิตาจะต้องได้ฌานระดับที่ 1 เช่นกัน

มหาพรหม หมายถึง พรหมที่เป็นใหญ่ในพรหมภูมิระดับฌานที่ 1

เพราะเหตุใด ผู้ที่บรรลุฌานที่ 1 จึงไปบังเกิดในพรหมภูมิไม่เหมือนกัน คือ บางคนไปเกิดเป็นบริวารมหาพรหม บางคนไปเกิดเป็นที่ปรึกษาของมหาพรหม คำตอบก็คือ ความแตกต่างของฌานที่ตนได้ ผู้ที่ได้ฌานระดับที่ 1 โดยไม่เกิดความชำนาญในฌานมากนัก กว่าที่จะเข้าฌานได้แต่ละครั้งก็ต้องอาศัยเวลานาน ท่านเหล่านี้เมื่อตายไปแล้วจึงไปเกิดเป็นพรหมบริวาร

ของมหาพรหม สำหรับท่านที่ได้ฌานระดับกลาง คือ มีความชำนาญในฌานปานกลาง ท่านเหล่านี้เมื่อตายไปแล้วจะไปเกิดเป็นพรหมที่ปรักษาของมหาพรหม ส่วนท่านที่มีความชำนาญในฌาน 5 อย่าง (วสี 5) นี้จะเข้าฌานเมื่อไรก็เข้าได้ ท่านเหล่านี้เมื่อตายไปแล้วจะไปเกิดเป็นมหาพรหม

ภูมิอันเป็นที่ตั้งของพรหมภูมิระดับฌานที่ 1 นี้ แม้จะมีถึง 3 ระดับก็จริง แต่หาได้ตั้งอยู่เป็นชั้น ๆ ตามลำดับไม่ หากตั้งอยู่ในระดับเดียวกันแล้วแบ่งเขตออกเป็นส่วน ๆ ส่วนหนึ่งเป็นที่สถิตของพรหมบริวาร ส่วนหนึ่งเป็นเขตของพรหมผู้เป็นที่ปรักษาของมหาพรหม ส่วนหนึ่งเป็นที่สถิตของท่านมหาพรหม ในพรหมภูมิระดับฌานที่ 1 นี้ มีมหาพรหมเป็นใหญ่อยู่องค์เดียว ในปรมาตตโชติกะที่เขียนโดยท่านอาจารย์สัทธัมมโชติกะ กล่าวว่า พรหมภูมิชั้นนี้อยู่ห่างจากสวรรค์ชั้นที่ 6 ประมาณ 5 ล้าน 5 แสน 8 พัน โยชน์

### พรหมภูมิระดับฌานที่ 2-3

สำหรับผู้ที่ได้บรรลุฌานที่ 2-3 เมื่อตายไปแล้วจะไปเกิดบนพรหมภูมิระดับฌานที่ 2 พรหมภูมิชั้นนี้มี 3 เขต เหมือนกัน คือ

1. พรหมที่มีรัศมีน้อย (ปริตตาภาพรหม)
2. พรหมที่มีรัศมีหาประมาณมิได้ (อัปปรมาณูพรหม)
3. พรหมที่มีรัศมีแผ่ซ่านออกจากร่างกายดุจสายฟ้า (อาภัสสระพรหม)

สาเหตุที่ให้แบ่งพรหมออกเป็น 3 ประเภท ในพรหมภูมิชั้นนี้ก็มิสาเหตุอย่างเดียวกันกับพรหมภูมิระดับฌานที่ 1 นั้นเอง ส่วนที่ตั้งก็แบ่งออกเป็นส่วน ๆ เช่นกัน

### พรหมภูมิระดับฌานที่ 4

ผู้ที่ได้บรรลุฌานที่ 4 เมื่อตายไปแล้วจะไปเกิดบนพรหมภูมิระดับฌานที่ 3 พรหมภูมิชั้นนี้แบ่งออกเป็น 3 เขต คือ

1. พรหมที่มีรัศมีสวยงามพอประมาณ (ปริตตสุภาพรหม)



2. พรหมที่มีรัศมีสวยงามหาประมาณมิได้ (อัปมาณสุภาพพรหม)

3. พรหมที่มีรัศมีสวยงามตลอดทั่วร่างกาย (สุภกิณพรหม)

การที่ผู้ได้บรรลุมานที่ 4 ไปเกิดเป็นพรหมต่างกันก็เพราะชานาญและไม่ชานาญใน  
มานระดับ 4 นั้นเอง

พรหมที่เกิดบนพรหมภูมิมระดับที่ 3 นี้ มีรัศมีสวยงามกว่ารัศมีของพรหมระดับมาน  
ที่ 1 และที่ 2 ท่านกล่าวว่า รัศมีของพรหมชั้นนี้เหมือนกับรัศมีของพระจันทร์ คือ แสงสว่าง  
ของรัศมีรวมกันอยู่เป็นวงกลม

### พรหมภูมิมระดับมานที่ 5

ความจริงมานนั้นมีเพียง 4 ระดับ แต่ในอภิธรรมท่านแสดงไว้ว่ามี 5 ก็เพราะว่า ท่าน  
พูดถึงวาระจิตของบุคคล คือ สำหรับท่านที่บรรลุมานเร็ว เมื่อได้มานที่ 2 แล้ว สามารถละ  
องค์มาน คือ วิตก และวิจารณ์ได้พร้อมกัน ส่วนท่านที่ได้บรรลุมานช้า ท่านละวิตกและวิจารณ์  
พร้อมกันไม่ได้ ละแต่เพียงวิตกได้ก่อน แล้วจึงละวิจารณ์ได้ต่อมา ดังนั้น สำหรับผู้ได้บรรลุมาน  
ช้า การละวิตกได้จึงจัดเป็นมานระดับ 2 การละวิจารณ์ได้จึงจัดเป็นมานระดับ 3 ดังนั้น มานระดับ  
ที่ 4 ของผู้บรรลุมานช้าจึงเป็นมานระดับ 3 ของผู้บรรลุมานเร็ว และมานระดับ 5 ของผู้บรรลุมาน  
ช้า ก็เป็นมานระดับ 4 ของผู้บรรลุมานเร็ว

ผู้ได้มานที่ 5 เมื่อตายไปแล้วจะไปเกิดบนพรหมภูมิมระดับมานที่ 4 มีชื่อว่า เวหัพผลาภูมิ  
พรหมที่เกิดบนชั้นนี้ เรียกว่า เวหัพผลาพรหม เวหัพผลา แปลว่า มีผลอันไพบุลย์ หมายความว่า  
พรหมที่เกิดบนชั้นนี้จะไม่ถูกทำลายด้วยภัยธรรมชาติ คือ ไฟ น้ำ และลม พรหมชั้นเวหัพผลา  
นี้แบ่งออกเป็น 3 เขตเหมือนกันตามอำนาจมานที่ชานาญ และไม่ชานาญ แต่เรียกชื่ออย่างเดียวก  
ันหมด

### อสังขญีพรหมภูมิ

อสังขญีพรหมภูมิ เป็นที่เกิดของพรหมไม่มีสังขญา คำว่า ไม่มีสังขญา หมายถึงไม่มี  
นามจันทร์ 4 คือ เวทนา สังขญา สังขาร และวิญญาณ ตามปกติ สัตว์ทั้งมวลเว้นอรุปรหม จะ

มีชั้น 5 คือ 1. รูปร่าง 2. ความรู้สึกเสวยอารมณ์ (เวทนา) 3. ความจำ (สัญญา) 4. เครื่องปรุงรส (สังขารหรือเจตสิก) 5. ความคิด (วิญญาณ) แต่สำหรับอสังขณิพรหมนี้ มีเฉพาะรูปร่าง คือ มีชั้นเดียว สาเหตุที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะท่านเหล่านี้เมื่อได้ฌานที่ 4 แล้ว มีความยึดติดต่อความรู้สึกนึกคิด จึงพยายามสลัดทิ้งความมีสัญญาเสีย ดังนั้นเมื่อตายไปแล้วท่านเหล่านี้จึงไปเกิดเป็นอสังขณิพรหม คือ มีแต่รูปร่างที่สวยงาม มีรัศมีกระจ่างแต่ปราศจากการเคลื่อนไหว และอยู่ในอิริยาบถเหมือนกับอิริยาบถที่คนตายอยู่ในมนุษย์โลก พรหมนี้เรารู้จักกันในนามว่า พรหมลูกฟัก

### พรหมภูมิชั้นสุทธาวาส

ภูมิที่เรียกว่าสุทธาวาสนี้ คือ ภูมิเป็นที่อยู่ของพระอนาคามี และพระอรหันต์ ซึ่งเป็นผู้บริสุทธิ์ ส่วนคนอื่น ๆ แม้จะได้ฌานระดับที่ 4 ก็ไปเกิดรวมในสุทธาวาสภูมินี้ไม่ได้ แม้แต่พระโสดาบันเองก็ไปเกิดในที่นี้ไม่ได้ สุทธาวาสแปลว่า ที่อยู่ของพรหมผู้บริสุทธิ์ พรหมภูมิชั้นสุทธาวาสแบ่งออกเป็น 5 ชั้น คือ

1. อวิหาภูมิ
2. อตปปาภูมิ
3. สุทัสสาภูมิ
4. สุทัสสีภูมิ
5. อกนิฐฐาภูมิ

อวิหาภูมิ เป็นภูมิที่เกิดของพระอนาคามีที่มีอินทรีย์ คือ ศรัทธามากกว่าอินทรีย์อื่น ผู้ที่เกิดบนภูมินี้แล้วจะไม่จุติก่อนที่จะมีอายุครบกำหนด ส่วนอีก 4 ภูมิที่เหลือ ไม่อยู่จนครบอายุ จะต้องจุติก่อน

อตปปาภูมิ เป็นภูมิที่เกิดของพระอนาคามีที่มีอินทรีย์ คือ ความเพียรมากกว่าอินทรีย์อื่น อตปปา แปลว่า ไม่มีกิเลสที่ทำให้เดือดร้อน

สุทัสสาภูมิ เป็นภูมิที่เกิดของพระอนาคามีที่มีอินทรีย์ คือ สติมากกว่าอินทรีย์อื่น พรหมที่อยู่ชั้นนี้มีร่างกายสวยงามมาก ผู้ใดเห็นแล้วจะเกิดความสุขใจ ดังนั้น พรหมภูมิชั้นนี้จึงได้นามว่าสุทัสสา แปลว่า เห็นแล้วเกิดความสุข

สุทฺถสึภุมิ เป็นภุมิที่เกิดของพระอนาคามีที่มีอินทรีย์ คือ สมาธิมากกว่าอินทรีย์อื่น คำว่า สุทฺถสึ แปลว่า เห็นสิ่งต่าง ๆ ได้โดยสะดวก พรหมชั้นนี้มีจักขุ 4 ประการ คือ จักขุประสาท จักขุทิพย์ จักขุปัญญา และธัมมจักขุ สุทฺถสาพรหมก็มีจักขุทั้ง 4 ประการเหมือนกัน แต่สุทฺถสึพรหมมีจักขุทั้ง 3 ประการข้างต้นยอดเยี่ยมกว่า ดังนั้น จึงได้นามว่าสุทฺถสึพรหม

อกนิฏฐาภุมิ เป็นภุมิที่เกิดของพระอนาคามีที่มีอินทรีย์ คือ ปัญญามากกว่าอินทรีย์อื่น พรหมภุมิชั้นนี้เป็นพรหมภุมิที่ประเสริฐกว่าพรหมชั้นสุทธาวาสอื่นๆ ทั้ง 4 ข้างต้น พรหมชั้นอวิหา อตปปา สุทฺถสา และสุทฺถสึ เมื่อยังไม่ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์จะต้องไปเกิดบนพรหมภุมิชั้นสูงเรื่อยๆ ไป จนกว่าจะถึงชั้นอกนิฏฐาภุมิ เมื่อไปเกิดบนพรหมภุมิชั้นนี้แล้วก็จะได้สำเร็จพระอรหันต์และปรินิพพานบนพรหมภุมิชั้นนี้

พรหมภุมิทั้ง 5 ประเภท คือ พรหมภุมิระดับมานที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 และที่ 5 ตั้งอยู่สูงขึ้นไปในอากาศเป็นลำดับ คือ ชั้นที่ 2 ห่างจากชั้นที่ 1 ประมาณ 5 ล้าน 5 แสน 8 พันโยชน์ และชั้นที่ 3 ที่ 4 และที่ 5 ก็ห่างเท่า ๆ นั้นเหมือนกัน

### อรูปพรหมภุมิ

อรูปพรหมภุมิ คือ ภุมิเป็นที่เกิดของผู้ได้บรรลุอรูปฌานจิต 4 ผู้ใดได้บรรลุอรูปฌานระดับไหน ก็จะไปเกิดในอรูปพรหมระดับนั้น ดังนั้น อรูปพรหมภุมิจึงมี 4 ภุมิ คือ

1. อากาธานัญญาตนภุมิ
2. วิญญานัญญาตนภุมิ
3. อากิญจัญญาตนภุมิ
4. เนวสัญญานาสัญญาตนภุมิ

อรูปพรหมภุมิทั้ง 4 ภุมินี้ ไม่มีรูปร่างสัณฐานอย่างใด เป็นภุมิที่มีแต่อากาศว่างเปล่า สำหรับอรูปพรหมที่เกิดอยู่บนชั้นนี้ก็ไม่มีรูปร่าง มีแต่นามชั้น 4 คือ เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ที่เกิดติดต่อกันตลอดนับตั้งแต่ปฏิสนธิในอรูปพรหมภุมินี้

บรรดาพรหมภุมิทั้ง 20 ชั้น นั้นมีภุมิที่เป็นยอดอยู่ 3 ภุมิ เรียกว่า ภวคคพรหม คือ

1. เวทปผลาภุมิ เป็นยอดภุมิของพรหมภุมิ 11 ชั้น เรียกว่าปฤชชนภวคคพรหม แปลว่า ยอดภุมิของปฤชชน คือ ปฤชชนไปเกิดได้

2. อภินิหารภูมิ เป็นยอดภูมิของสุทธาวาส 5 ชั้น เรียกว่าอริยภักคพรหม แปลว่า ยอดภูมิของพระอริยะ

3. เนวสัญญานาสัญญาตนภูมิ เป็นยอดภูมิของอรุปรหม เรียกว่า สัพพภักคพรหม แปลว่า ยอดภูมิของปุถุชนและพระอริยะ

สำหรับคุณงามความดีที่จะนำไปเกิดในภูมิทั้ง 4 ภูมินั้นจะได้กล่าวต่อไปในเรื่องการเกิดใหม่ (ปฏิสนธิ)

## 2. กำเนิดของภูมิ 4

ตามที่กล่าวมาแล้ว เป็นการแสดงถึงภูมิอันเป็นที่เกิดของสัตว์ทั้งมวล ต่อไปจะได้พูดถึงกำเนิดของภูมิอันเป็นที่เกิดและที่อาศัยของสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น ก็ในการพูดถึงกำเนิดของภูมิหรือโลกนี้จะเข้าใจไม่ได้เลย ถ้าไม่พูดถึงองค์ประกอบอื่น ๆ ดังนั้นเพื่อความเข้าใจเรื่องอย่างสมบูรณ์ในกำเนิดของภูมิ 4 นี้ จึงควรศึกษาหัวเรื่อง 3 ประเภท คือ

1. ความหมายของกัป
2. โลกที่ถูกทำลาย
3. โลกที่สร้างขึ้นใหม่

### 1. ความหมายของกัป

คนไทยเรารู้จักคำว่า กัปเป็นอย่างดี แต่อาจจะไม่เข้าใจความหมายของคำว่ากัปดีพอ กัปหมายถึงกาลเวลา ซึ่งสัมพันธ์กับทุกสิ่งในจักรวาล การสร้างโลกและการทำลายโลก มีความสัมพันธ์กับกาลเวลาหรือกัป ดังนั้น เราจึงมาทำความเข้าใจในเรื่องกัปเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษากำเนิดของโลกต่อไป กัปมี 4 ประเภท คือ

1. อายุกัป
2. อंतरกัป
3. อสงไขยกัป
4. มหากัป

## อายุกับ

ในปรมาตถโชติกะ มหาอภิธรรมัตถสังคหฎีกา ตอนที่ว่าด้วยภูมิของสัตว์ ซึ่งเขียนโดย อาจารย์สัทธัมมโชติกะ ฐัมมาจาริยะ ได้กล่าวอธิบายอายุกับไว้ดังนี้ สมัยใดมนุษย์มีอายุยืนถึง อสงไขยปี (คือ นับปีไม่ถ้วน) แล้วลดน้อยลงมาจนถึง 10 ปี เป็นอายุขัย ก็ถือเอาตามเกณฑ์ อายุของมนุษย์ในสมัยนั้น ๆ เป็นอายุกับ ดังเช่นในสมัยพุทธกาล ในสมัยนั้นมนุษย์มีอายุขัย 100 ปี ก็นับเอา 100 ปีเป็นอายุกับ ต่อมา 100 ปี ก็ลดอายุขัยของมนุษย์ลง 1 ปี เมื่อถือเอาเกณฑ์นี้ จากสมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันนี้ล่วงมาได้ 2526 ปี ก็เท่ากับว่าต้องลดอายุขัยของมนุษย์ลง 25 ปี ดังนั้น ในรอบร้อยปีนี้ (ศตวรรษ) อายุขัยของมนุษย์จึงเหลือ 75 ปี นั่นเอง เป็นอายุกับของ มนุษย์ในสมัยนี้ ต่อไปเมื่อพุทธศักราชล่วงไปได้ 2600 ปี ก็ต้องลดอายุขัยของมนุษย์ลงอีก 1 ปี ก็เป็นอันว่ามนุษย์ในศตวรรษที่ 27 จะมีอายุกับ หรืออายุขัย 74 ปี

## อันตรายกับ

ในอภิธรรมัตถสังคหฎีกา ท่านอธิบายความหมายของอันตรายกับไว้ว่า ในสมัยที่มนุษย์ มีอายุยืนถึง 1 อสงไขยปี เป็นอายุกับ แล้วอายุของมนุษย์เหล่านั้นก็ค่อย ๆ ลดลงโดยลำดับ จน ถึง 10 ปี เป็นอายุกับ ในขณะที่มีอายุ 10 ปี เป็นอายุกับ หรืออายุขัยนั้น มนุษย์จะถึงความตาย ด้วยเหตุ 3 อย่าง คือ อาวุธ โรค และการขาดอาหาร อย่างไม่อย่างหนึ่ง มนุษย์ที่รอดจากความ ตายจะหนีเข้าไปอาศัยในป่า แล้วเจริญคุณธรรมอายุของมนุษย์เหล่านั้นก็จะค่อย ๆ สูงขึ้น ๆ ไป จนจดอสงไขยปีเป็นอายุกับอีก โดยสรุปก็คือ จากอสงไขยปีจนถึง 10 ปี แล้วนับจาก 10 ปีไป จนถึงอสงไขยปี เป็นคู่หนึ่งอย่างนี้ เรียกว่า อันตรกับ

## อสงไขยกับ

อสงไขยกับ แปลว่า กับที่นับไม่ถ้วน อสงไขยกับ กับ อสงไขยปี มีความหมายต่างกัน คือ อสงไขยปี แปลว่า ปีที่นับไม่ถ้วน ส่วนอสงไขยกับ แปลว่า นับกับไม่ถ้วน ท่านกล่าวว่า 64 อันตรกับเป็น 1 อสงไขยกับ อสงไขยกับมี 4 อย่างคือ

1. อสงไขยกับที่โลกกำลังถูกทำลาย (สังวัฏฏอสงไขยกับ)

2. อสงไขยกัปที่โลกกำลังว่างเปล่า (สังวัฏฏฐายีอสงไขยกัป)
3. อสงไขยกัปที่โลกกำลังเริ่มสร้างขึ้นใหม่ (วิวัฏฏฐอสงไขยกัป)
4. อสงไขยกัปที่โลกกำลังดำรงอยู่ (วิวัฏฏฐายีอสงไขยกัป)

อสงไขยกัปที่โลกกำลังถูกทำลาย หมายถึง ขณะที่จักรวาลที่มีจำนวนแสนโกฏิจักรวาล จักรวาลใดจักรวาลหนึ่ง กำลังถูกทำลายอยู่ด้วยไฟ น้ำ และลม

อสงไขยกัปที่โลกกำลังว่างเปล่า หมายถึง เมื่อโลกถูกทำลายจนหมดสิ้นแล้วมีแต่ความว่างเปล่าเท่านั้น ช่วงนี้เรียกว่าอสงไขยกัปที่โลกกำลังว่างเปล่า

อสงไขยกัปที่โลกกำลังเริ่มสร้างขึ้นใหม่ หมายถึง เมื่อโลกถูกทำลายลงหมดแล้ว จะเริ่มตั้งขึ้นใหม่อีก ช่วงนี้เรียกว่า อสงไขยกัปที่โลกกำลังเริ่มสร้างขึ้นใหม่

อสงไขยกัปที่โลกกำลังดำรงอยู่ หมายถึงโลกที่เริ่มตั้งขึ้นใหม่นั้นได้สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วเป็นปกติ มีพื้นแผ่นดิน ภูเขา ต้นไม้ มหาสมุทร แม่น้ำ พระอาทิตย์ พระจันทร์ ดวงดาวต่าง ๆ คน และสัตว์ ปรากฏทุกอย่าง เหมือนขณะปัจจุบันในโลกของเรา นี้ เรียกว่า อสงไขยกัปที่โลกกำลังดำรงอยู่

## มหากัป

เวลา 4 อสงไขยกัป เป็นหนึ่งมหากัป จำนวนหนึ่งมหากัปเป็นเวลานานมากจนไม่สามารถนับได้ว่าเท่าไร ท่านจึงอุปมาความยาวนานของมหากัปไว้ว่า พื้นแผ่นดินแห่งหนึ่งกว้าง 100 โยชน์ ยาว 100 โยชน์ มีเมล็ดฝักกาดเต็มบริเวณพื้นดินนั้น แล้วถูกรอบร้อยปี ก็ไปหยิบเมล็ดฝักกาดออกทิ้งเสียเมล็ดหนึ่ง จนหมดเมล็ดฝักกาดนั้น ความยาวนานอย่างนี้เรียกว่า หนึ่งมหากัป

ในพุทธศาสนาได้แบ่งกัปออกไปอีก 2 ประเภท คือ

1. สุญญกัป
2. อสุญญกัป

สุญญกัป หมายถึง กัปหรือช่วงเวลาที่ไม่มีการบูชาพระพุทธรูป พระปัจเจกพุทธเจ้าและพระเจ้าจักรพรรดิอุบัติขึ้น สุญญกัปมี 4 ประเภท คือ

1. สัญญมหากัป คือ มหากัปที่ไม่มีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นมาเลย
2. สัญญอสงไขยกัป คือ อสงไขยกัปที่โลกกำลังถูกทำลาย อสงไขยกัปที่โลกกำลังว่างเปล่า และอสงไขยกัปที่โลกกำลังเริ่มสร้างขึ้นใหม่ เพราะในช่วงทั้ง 3 ช่วงนี้ สัตว์โลกเกิดขึ้นไม่ได้ เมื่อสัตว์เกิดไม่ได้พระพุทธเจ้าก็อุบัติไม่ได้เช่นกัน
3. สัญญอันตรกัป หมายถึง อันตรกัปที่ไม่มีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น
4. สัญญอายุกัป หมายถึง ระหว่างที่มนุษย์มีอายุยืนกว่าแสนปีขึ้นไปและในระหว่างที่มนุษย์มีอายุน้อยกว่า 100 ปีลงมา เพราะเหตุว่าในสมัยที่มนุษย์มีอายุสูงกว่าแสนปีขึ้นไป และมีอายุน้อยกว่าร้อยปีลงมา นั้น พระพุทธเจ้าจะไม่เสด็จมาอุบัติในมนุษย์โลก เพราะฉะนั้นในช่วงดังกล่าวมานั้นจึงเรียกว่าสัญญอายุกัป

อสนุญกัป หมายถึง กัป หรือ ช่วงเวลาที่มีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น อสนุญกัปมี 5 ประเภท คือ

1. สารกัป ได้แก่มหากัปที่มีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น 1 องค์
2. มัชฌกัป ได้แก่มหากัปที่มีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น 2 องค์
3. วรกัป ได้แก่ มหากัปที่มีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น 3 องค์
4. สารมัชฌกัป ได้แก่ มหากัปที่มีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น 4 องค์
5. ภัททกัป ได้แก่ มหากัปที่มีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น 5 องค์

## 2. โลกที่ถูกทำลาย

โลกที่เราอยู่อาศัยทุกวันนี้จะยืนยงอยู่ตลอดกาลก็หาไม่ สักวันหนึ่งจะต้องถูกทำลายลง เหมือนกับสิ่งมีชีวิตทั่ว ๆ ไป ที่จะต้องถึงวันสิ้นสุดลงไม่วันใดก็วันหนึ่ง การที่โลกถูกทำลายนั้นส่วนใหญ่จะถูกทำลายเพราะดวงอาทิตย์ปรากฏขึ้น 7 ดวง จึงทำให้โลกนี้เป็นผุยผงไปทันที เมื่อพุดถึงดวงอาทิตย์ 7 ดวง ปรากฏแล้ว ส่วนใหญ่คนจะไม่ค่อยจะเชื่อนักจึงอยากจะให้ผู้อ่านตั้งสติก่อนถ้อยคำที่จะให้ตั้งสติได้ไม่มีอะไรจะดีไปกว่าความรู้ทางวิทยาศาสตร์ จึงขอเอาความรู้ทางดาราศาสตร์มาชี้ให้เห็น คือ ทางวิชาดาราศาสตร์ยอมรับแล้วว่าในห้วงนภากาศนี้มีดวงอาทิตย์อยู่อีกหลายพันดวง โดยเฉพาะที่เราเห็นเป็นดวงดาวแสงระยิบระยับนั้น คือ ดวงอาทิตย์ในจักรวาลอื่น ส่วนที่เห็นเป็นดวงดาวส่องสว่างจ้า นั้นคือ ดาวนพเคราะห์ เราเชื่อตาม

ที่นักดาราศาสตร์กล่าวหรือไม่ว่ามีดวงอาทิตย์อีกหลายพันดวง ถ้าเชื่อเราก็มารู้จักกันต่อไปว่า ดวงอาทิตย์แต่ละดวงนั้นถูกกล่ามไว้กับที่ หรือลอยอยู่ท่ามกลางอากาศแน่นอน ดวงอาทิตย์แต่ละดวงนั้นต้องลอยอยู่ท่ามกลางอากาศ เมื่อมันต้องลอยอยู่ท่ามกลางอากาศเช่นนี้ จะเป็นไปได้หรือไม่ที่ดวงอาทิตย์เหล่านั้นจะต้องเคลื่อนย้ายจากตำแหน่งเดิมของมันที่ละเอียดละน้อย ถ้ายอมรับว่าเป็นไปได้ก็ไม่แปลกอะไรที่ว่าสักวันหนึ่งดวงอาทิตย์เหล่านั้นจะโคจรมาสู่จักรวาลนี้ เพราะฉะนั้น ดวงอาทิตย์ 7 ดวงปรากฏทำลายโลกจึงไม่ใช่เรื่องเหลือเชื่อแต่อย่างใดเลย

โลกที่ถูกทำลายนี้มิใช่จะถูกทำลายเฉพาะดวงอาทิตย์ 7 ดวงเท่านั้น ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ท่านกล่าวว่า โลกจะถูกทำลายด้วยธรรมชาติ 3 ประการ คือ

1. โลกถูกทำลายด้วยไฟ
2. โลกถูกทำลายด้วยน้ำ
3. โลกถูกทำลายด้วยลม

ขั้นตอนการทำลายของธรรมชาติทั้ง 3 นั้น ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคท่านกล่าวรายละเอียดไว้ดังนี้ โลกจะถูกทำลายด้วยไฟ (ดวงอาทิตย์ 7 ดวง) 7 มหาภัปติดต่อกัน (คือเมื่อถูกทำลายแล้ว ก็จะสร้างขึ้นใหม่ แล้วก็จะถูกทำลายด้วยไฟอีกเป็นอย่างนี้ติดต่อกัน 7 ครั้ง) เมื่อถึงครั้งที่ 8 โลกก็จะถูกทำลายด้วยน้ำ ต่อจากนั้นก็จะถูกทำลายด้วยไฟติดต่อกันไปครบ 7 ครั้ง พอถึงครั้งที่ 8 ก็จะถูกทำลายด้วยน้ำอีก เป็นไปอย่างนี้ 8 รอบ และในรอบที่ 8 ครั้งที่ 8 โลกจะถูกทำลายด้วยลม รวมจากรอบที่ 1 ถึงรอบที่ 8 คำนวณเวลาได้ 64 มหาภัป โปรดดูแผนผังดังต่อไปนี้



รอบที่	ครั้งที่								จำนวนกัป
	1	2	3	4	5	6	7	8	
1	ไฟ	ไฟ	ไฟ	ไฟ	ไฟ	ไฟ	ไฟ	น้ำ	8
2	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	น	8
3	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	น	8
4	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	น	8
5	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	น	8
6	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	น	8
7	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	น	8
8	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	ฟ	ลม	8

รวมทั้งหมด 64 มหากัป

โลกในปัจจุบันนี้กำลังอยู่ในช่วงอสงไขยกัปที่โลกกำลังดำรงอยู่ และเมื่อโลกดำรงอยู่ครบ 64 อันตรกัป พร้อมกับอายุขัยของมนุษย์ลดลงจากอสงไขยปีลงมาถึง 1 พันปีเมื่อใด เมื่อนั้นโลกจะถึงเวลาพิเนาศลง

สาเหตุที่ทำให้โลกพิเนาศลงนั้น ในคัมภีร์วิสุทธิมารคท่านกล่าวไว้ว่า เพราะสาเหตุ 3 ประการ คือ รากะ โทสะ และโมหะ สมัยใดสัตว์ทั้งหลายมีจิตใจหนาแน่นด้วยรากะสมัยนั้นโลกจะพิเนาศด้วยไฟ สมัยใดสัตว์ทั้งหลายมีจิตใจหนาแน่นด้วยโทสะ สมัยนั้นโลกจะพิเนาศด้วยน้ำ ถ้าสมัยใดสัตว์ทั้งหลายมีจิตใจหนาแน่นด้วยโมหะ คือ ความหลง สมัยนั้นโลกจะพิเนาศด้วยลม สำหรับโลกที่ถูกทำลายด้วยธรรมชาติทั้ง 3 ประการนั้น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

### โลกที่ถูกทำลายด้วยไฟ

ในปรมัตถโชติกะ ปริจเฉทที่ 2 ที่เขียนโดยอาจารย์สัทธัมมโชติกะธัมมาจาริยะ วัดระฆังโฆสิตาราม ได้กล่าวถึงตอนที่โลกถูกทำลายด้วยไฟไว้ว่า เมื่อคราวที่โลกจะถูกทำลายด้วยไฟนั้น จะมีมหาเมฆชนิดหนึ่งตั้งขึ้น มหาเมฆชนิดนั้นจะเป็นมหาเมฆที่ทำลายโลก เมื่อมหาเมฆชนิดนั้นก่อตัวขึ้นแล้วจะทำให้ฝนตกทั่วแสนโกฏิจักรวาล บรรดามนุษย์ทั้งหลายก็จะพากันชื่นชม

ยินดี ทำการไถหว่านข้าวกล้าในนา พอข้าวกล้าเหล่านั้นแตกงอกงามขึ้นโดยลำดับขนาดโคกระบือ  
กินได้ เมฆจะบังเกิดเสียงดุเสียงฟ้าร้อง แต่นั้นมาฝนจะไม่ตกลงมาอีกเลย ข้าวกล้าในนาจะตาย  
หมด ด้วยเหตุนี้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลายเวลาที่มหาเมฆมี  
เสียงลั่นดุเสียงฟ้าร้องนั้น แต่นั้นไปฝนจะไม่ตกลงมาอีกเลยนับเป็นเวลาตั้งร้อยไป พันปี หมื่นปี  
แสนปี บรรดาสัตว์ทั้งหลายที่อาศัยน้ำเลี้ยงชีพก็จะพากันตายหมด เหล่าสัตว์และเทพดาที่อาศัย  
ดอกไม้ ผลไม้เลี้ยงชีพก็จะตายลงเช่นกัน สัตว์เหล่านั้นเมื่อตายแล้วจะไปเกิดในพรหมโลกทั้ง  
หมด เมื่อกาลเป็นไปเช่นนี้สิ้นเวลาช้านาน น้ำที่อยู่ในห้วย หนอง คลอง บึง ก็จะงวดแห้งลง  
สัตว์น้ำก็จะตายไปเกิดบนพรหมโลกทั้งสิ้น ขณะเมื่อสัตว์ทั้งหลายตายไปเกิดบนพรหมโลกนั้น  
สัตว์นรกก็จะถูกทำลายฉิบหายไปพร้อมกับดวงอาทิตย์ดวงที่ 7 ปรากฏขึ้น

ความสงสัยอาจจะเกิดแก่ผู้อ่านว่ามนุษย์เทพดาไปเกิดบนพรหมโลกไม่รู้สึกแปลก  
อย่างไร แต่สัตว์ดิรัจฉานทั่วไป เช่น ปลาเป็นต้น ไปเกิดบนพรหมโลกได้อย่างไร เรื่องนี้ใน  
หนังสือเล่มเดียวกันนี้ท่านอธิบายไว้ว่า สัตว์เหล่านั้นมิใช่จะไปเกิดบนพรหมโลกทีเดียว แต่ที่  
จริงพวกสัตว์ดิรัจฉานนั้นจะไปเกิดบนสวรรค์ชั้นกามาวจร เมื่อเกิดบนสวรรค์แล้วจะเจริญ  
วาโยกสิญฺญได้ฉับพลันแล้วจะไปเกิดบนพรหมโลก การที่เป็นไปตามลำดับเช่นนี้ก็เพราะว่าก่อนที่โลก  
จะพิเนาศ 1 แสนปี เทพดาที่มีนามว่า โลกพยุหะ จะพากันร้องไห้ สยายผม นุ่งผ้าห่มสีแดง  
น้ำตานองหน้า พากันสัจจประกาศต่อหมู่มนุษย์ว่า อีกแสนปีข้างหน้าโลกจะถูกทำลาย ขึ้นไป  
ถึงพรหมระดับฉานที่ 1 ฉะนั้น ท่านทั้งหลายอย่าประมาทจงเร่งเจริญฉาน เพื่อไปเกิดบนพรหม  
โลกระดับที่ 2 กันเถิด การประกาศนี้ร้อยปีเทพดาโลกพยุหะจะมาประกาศครั้งหนึ่ง ในการที่  
โลกพยุหะเทวดามาประกาศเตือนสติให้สัตว์ทั้งหลายได้รู้ตัวเช่นนี้ ก็เพราะด้วยเหตุธรรมชาติเข้า  
ดลใจให้เทวดาเหล่านี้รู้ว่าจะมีการทำลายโลกเกิดขึ้น บางมติกกล่าวว่าพรหมทั้งหลายรู้เหตุการณ์  
จะเกิดขึ้นข้างหน้า จึงให้เทวดามาประกาศให้ทราบ

เมื่อมนุษย์และเทวดาได้ทราบประกาศนั้นแล้ว ต่างก็เกิดความสลัดใจมีจิตรักใคร่กัน  
และกัน พากันเจริญเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เพราะอำนาจการเจริญพรหมวิหารนั้น ดาย  
แล้วจึงไปเกิดในเทวโลกชั้นกามาวจร แล้วก็พากันเจริญวาโยกสิญฺญจนได้ฉานสมบัติ เมื่อตาย  
จากเทวโลกแล้วก็จะไปเกิดในพรหมโลก

สำหรับพวกสัตว์นรก และสัตว์เดรัจฉานที่มีอกุศลกรรมบางเบา ต่างก็ตายไปเกิดใน  
เทวโลกด้วยกุศลบุญที่เคยทำไว้ในอดีตชาติ เมื่อไปเกิดในเทวโลกแล้วก็จะเจริญวโยกสิน เพื่อ  
ให้ได้ฉานสมาบัติ เมื่อได้ฉานสมาบัติและตายจากเทวโลกไปแล้วก็จะไปเกิดในพรหมโลกพ้น  
จากไฟทำลายโลกได้ ส่วนสัตว์นรกที่มีกรรมหนัก เช่น พวกที่มีความผิดอย่างเด็ดขาด เมื่ออบายภูมิ  
ของตนถูกทำลายแล้วก็จะจุติจากอบายภูมิของจักรวาลนี้ไปเกิดในอบายภูมิของจักรวาล อื่นที่ยัง  
ไม่ถูกไฟทำลาย บางมติกล่าวว่าพวกที่มีความเห็นผิดอย่างเด็ดขาดเหล่านั้นจะพ้นนรกในคราวที่  
โลกถูกทำลาย มตินี้ให้เหตุผลว่า พวกสัตว์นรกเหล่านี้จะสำนึกตนได้ในเมื่อลงไปเกิดในนรก  
ดังนั้น เมื่อได้ยินประกาศของเทวดาโลกพยุหะว่าโลกจะถูกทำลาย สัตว์นรกเหล่านี้ก็จะพากัน  
ทิ้งความเห็นผิดนั้นเสีย ด้วยการละความเห็นผิดและกุศลกรรมบางอย่างในอดีต สัตว์นรกเหล่า  
นั้นจะจุติจากนรกมาเกิดเป็นมนุษย์หรือเทวดาแล้วก็พยายามเจริญฉานจนสำเร็จ ครั้นตายไปแล้ว  
ก็จะไปเกิดในพรหมโลกเช่นเดียวกัน บางมติว่าสัตว์นรกที่มีความผิดเด็ดขาดนี้จะไปเกิดในโลกัน  
ตนนรกหลังจากโลกถูกทำลายแล้ว โลกันตนนรก คือ นรกที่อยู่ระหว่างจักรวาลต่อจักรวาล

ได้วิจารณ์เรื่องสัตว์ไปเกิดในพรหมโลกมาพอสมควรแล้ว ขอกลับไปกล่าวถึงขั้นตอน  
การทำลายโลกต่อไป เมื่อจักรวาลไม่มีฝนตกมาสิ้นกาลนานจนพืชและสัตว์พากันตายหมดแล้ว  
ครั้นต่อมากลางคืนดวงอาทิตย์จะปรากฏขึ้นอีกดวงหนึ่งเป็นดวงที่ 2 เมื่อดวงอาทิตย์ปรากฏ 2  
ดวงเช่นนี้ กลางวันและกลางคืนก็ไม่มี เพราะดวงหนึ่งลับขอบฟ้าไปแล้ว อีกดวงหนึ่งก็จะปรากฏ  
ขึ้นอีก ท้องฟ้าที่เคยมีหมอกเมฆปกคลุมอยู่ก็จะอันตรธานไปหมดสิ้น ถึงตอนนี้ แม่น้ำบนโลกจะ  
เหือดแห้งไปหมดสิ้น เหลือแม่น้ำ 5 สาย คือ คงคา ยมนา อจิรวดี มหิ สรรภู เท่านั้น ที่ยังมีน้ำ  
เหลืออยู่

หลังจากนั้นมาอีกนานแสนนาน ดวงอาทิตย์ดวงที่ 3 จะปรากฏขึ้น เมื่อดวงอาทิตย์  
ดวงที่ 3 ปรากฏขึ้น น้ำในแม่น้ำทั้ง 5 จะเหือดแห้งไปหมดสิ้น

และต่อมาอีกนานแสนนานดวงอาทิตย์ดวงที่ 4 จะปรากฏขึ้น ถึงตอนนี้ น้ำในมหาสมุทร  
จะงวดลงเป็นลำดับ และต่อมาอีกนานแสนนานดวงอาทิตย์ดวงที่ 5 จะปรากฏขึ้นอีกเมื่อดวง  
อาทิตย์ดวงที่ 5 ปรากฏขึ้นน้ำในมหาสมุทรจะแห้งหมดไม่มีเหลือแม้แต่องคุลีเดียว

ครั้งเวลาต่อมาอีกนานเท่านั้น ดวงอาทิตย์ดวงที่ 6 จะปรากฏขึ้นอีก ถึงตอนนี้โลก  
ทั้งหลายก็เป็นควันกลมล้มตลบไปด้วยกันหมดทั่วแสนโกฏจักรวาล แผ่นดิน และภูเขาทั้งหลายก็

จะสิ้นยาง คือ ความชุ่มเย็น ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในสัตตังคุดตราบาสีว่า<sup>6</sup> คุก่อนภิกษุทั้งหลาย ดังว่านายช่างหม้อ ลำดับภาชนะดินดิบเข้าในเตาแล้ว เอาดินฉาบข้างบนแล้วใส่ไฟในเตาคว้นย่อมกลุ่มตกลงไปฉนั้นใด เมื่อดวงอาทิตย์ดวงที่ 6 ปรากฏขึ้นก็บังเกิดคว้นกลุ่มตกลงไปฉนั้นนั่น ครั้นต่อมาเมื่อดวงอาทิตย์ดวงที่ 7 ปรากฏขึ้น แผ่นดินใหญ่นี้และเขาสีเนรุไฟจะติดลุกโชติช่วง มีแสงเพลิงเป็นอันเดียวกัน ขณะเมื่อแผ่นดินและเขาสีเนรุถูกไฟเผาอยู่ ลมจะหอบเอาเปลวไฟพุ่งไปจนถึงพรหมโลก เมื่อเขาสีเนรุถูกไฟเผาลุกโชนกำลังจะพังทลาย ยอดเขาสูงขนาด 100 โยชน์ 200 โยชน์ 300 โยชน์ 400 โยชน์ 500 โยชน์ ก็จะพังทลายลงสิ้นเมื่อแผ่นดินใหญ่และเขาสีเนรุไฟเผาอยู่จะไม่มีอะไรเหลือแม้แต่ซี่ง้าและเขม่า

พระอรธรรถกถาจารย์ได้อธิบายพุทธพจน์นี้ว่า เมื่อดวงอาทิตย์ดวงที่ 7 ปรากฏขึ้น โลกในแสนโกฏิจักรวาลก็จะรุ่งโรจน์โชตินาการขึ้นพร้อมกันจะมีเสียงพิลิกกึกก้องน่าสะพียงกลัวยิ่งนัก ยอดเขาพระสุเมรุราชจอมจักรวาลต่าง ๆ ก็จะหลุดล้วยถอดถอนกระจัดกระจายสูญหายไปใอากาศ เปลวไฟทำลายโลกซึ่งเดิมเกิดจากมนุษย์ภูมิมาก่อนแล้วก็จะลุกลามขึ้นไปไหม้สวรรค์ชั้นกามาจร 6 ชั้น แล้วเลยขึ้นไปถึงพรหมภูมิระดับฌานที่ 1 แล้วก็หยุดอยู่เพียงนั้นเมื่อไฟทำลายโลกเผาทุกสิ่งใโลกหมดแล้วก็ดับ อากาศทั้งเบื้องต่ำและเบื้องบนก็โล่งตลอดเป็นอันเดียวกัน และมีดมิตตลอดกาลช้านานนักหนา

### โลกที่ถูกทำลายด้วยน้ำ

เมื่อโลกจะถูกทำลายด้วยน้ำนั้น จะมีเมฆน้ำกรดเกิดขึ้น จากนั้นฝนน้ำกรดก็จะตกลงมา ชั้นแรกจะเป็นฝนน้ำกรดเม็ดละเอียดก่อน แล้วก็ค่อย ๆ ตกเป็นเม็ดใหญ่ขึ้นโดยลำดับ เต็มไปทั่วแสนโกฏิจักรวาล แผ่นดินและภูเขาทั้งปวงเมื่อถูกฝนน้ำกรดก็ไม่สามารถคงทนอยู่ได้ แผลงละลายเป็นจุดไปสิ้น เหมือนเม็ดเกลือที่ทิ้งลงไปใน้ำจะนั้น จากนั้นก็มีลมพัดห่อหุ้มน้ำกรดนั้นเข้าไว้ มิให้ไหลล้นป่าออกไปนอกแสนโกฏิจักรวาล น้ำกรดทำลายโลกนั้นจะท่วมทำลายสวรรค์ชั้นกามาจร 6 ชั้น แล้วท่วมเลยขึ้นไปถึงพรหมภูมิระดับฌานที่ 2 แล้วก็หยุดอยู่

<sup>6</sup>กรมการศาสนา, พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่มที่ 23, พระนศร. โรงพิมพ์การศาสนา, 2525, หน้า 84.

เพียงนั้น บรรดาสรรพวัตถุทั้งหลายแหล่ละลายไปสิ้น ถ้ายังมีวัตถุเหลืออยู่น้ำกรดนั้นก็ยังคงมีอยู่ เมื่อสูญสิ้นทุกสิ่งแล้วน้ำกรดนั้นก็ยุบแห้งอันตรธานหายไป อากาศทั้งเบื้องต่ำและเบื้องบนก็โล่งตลอดเป็นอันเดียวกัน และมีแต่ความมืดมนอนธการตลอดกาลนาน

### โลกที่ถูกทำลายด้วยลม

เมื่อโลกจะถูกทำลายด้วยลมนั้น จะมีลมทำลายโลกเกิดขึ้น ลมนั้นชั้นแรกก็พัดมาอ่อน ๆ พอให้ละอองธุลีฟุ้งขึ้น แล้วลมนั้นก็ค่อย ๆ พัดแรงขึ้น พัดเอาก้อนหินน้อยใหญ่แหลกลาญไป จากนั้นก็พัดถอนต้นไม้ใหญ่ให้หลอยขึ้นไปบนอากาศกระทบกันแหลกละเอียด จากนั้นก็พัดทำลายภูเขาให้เป็นผุยผงไป ต่อมาจะมีลมจำพวกหนึ่งเกิดจากใต้พื้นแผ่นดิน มีกำลังเหลือประมาณ พัดให้แผ่นดินนี้พลิกขึ้น แล้วซัดขึ้นไปบนอากาศ แผ่นดินนี้จะแยกออกเป็นท่อนเล็กท่อนใหญ่ กระทบกันแหลกละเอียดไป จากนั้นก็จะพัดทำลายภูเขาสินธุ ทำลายสวรรค์ชั้นกามาวจร 6 ชั้น ทำลายพรหมภูมิระดับฉานที่ 3 แล้วหยุดอยู่ที่พรหมภูมิชั้นเวฬุผลา ลมทำลายโลกนี้จะพัดทำลายสรรพสิ่งทั้งปวง ตั้งแต่แผ่นดิน น้ำ และลมให้วินาศสาบสูญไปสิ้น เมื่อหมดทุกอย่างแล้วลมนั้นก็จะหายสาบสูญไปเอง อากาศเบื้องต่ำและเบื้องบนก็จะโล่งตลอดถึงกัน บังเกิดความมืดมนอนธการทั่วไปตลอดกาลช้านานจนกว่าโลกจะถูกสร้างขึ้นใหม่

### 3. โลกที่ถูกสร้างขึ้นใหม่

เมื่อโลกสันนิวาสนถึงซึ่งความพิเนาศ อากาศโล่งตลอดเป็นอันเดียวกันแล้ว เมื่อโลกจะเกิดขึ้นใหม่จะมีมหาเมฆตั้งขึ้น แล้วฝนจะตกลงมาท่วมช่องว่างที่ถูกทำลายไปแล้ว ชั้นแรกฝนนั้นเป็นหยาดเล็ก ๆ จากนั้นจะค่อย ๆ เป็นเม็ดโตขึ้นโดยลำดับ คือ มีขนาดเท่าเมล็ดงา เมล็ดข้าว เมล็ดถั่ว เท่ากันดอกโกมุท เท่าไม้เสา เท่าต้นตาล ตกไปทั่วแสนโกฏิจักรวาล และน้ำจะเต็มไปถึงถิ่นที่ถูกทำลายด้วยไฟ น้ำ และลม จากนั้นจะเกิดลมพัดขึ้นข้างใต้รองรับน้ำฝนไว้มิให้รั่วไหลลงไปเบื้องต่ำ อำนาจของลมที่พัดอย่างแรงกล้าจะพัดแทรกน้ำขึ้นมา กระทำให้น้ำงวดเป็นแห่งข้างวดลงมาเบื้องต่ำโดยลำดับ เมื่องวดลงมาถึงพรหมโลก ๆ ก็เกิดขึ้น เมื่องวดถึงสวรรค์กามาวจร 4 ชั้น คือ ปรนิมมิตตวสวัตตี, นิมมานรตี, ดุสิต และยามา สวรรค์ทั้ง 4 ชั้นนี้จะอุบัติขึ้น ยังค้างอยู่แต่เฉพาะชั้นดาวดึงส์กับชั้นจาตุมหาราช เพราะเหตุว่าสวรรค์ทั้ง 2 ชั้น

นี้ตั้งอยู่บนเขาสีเนรราช คือ ภูเขาทิพย์และภูเขาสีเนรราชนี้ อยู่ติดต่อกับพื้นแผ่นดิน ดังนั้น เมื่อแผ่นดินยังไม่เกิดเขาสีเนรราชก็ยังไม่เกิดไม่ได้ เมื่อน้ำนั้นงวดลงมาถึงถิ่นที่เป็นพื้นแผ่นดินแล้ว จะบังเกิดมีลมพัดอย่างแรงกล้าพัดมาโดยรอบ หวนหอบกักน้ำเอาไว้โดยรอบมิให้ไหลไปมาได้ เปรียบเหมือนน้ำที่อยู่ในที่กรองน้ำจะนั้น ต่อมาน้ำนั้นจะค่อย ๆ งวดแห้งลงจนเกิดเป็นตะกอนจับกัน กลายเป็นแผ่นดินลอยอยู่เหนือน้ำ เหมือนใบบัวลอยอยู่บนน้ำจะนั้น แผ่นดินนี้มีสี่เหลี่ยม มีกลิ่นหอม มีรสหวาน ท่านเรียกว่ารสแห่งแผ่นดิน

ในขณะที่พื้นแผ่นดินกำลังก่อตัวเกิดขึ้นนั้น อาจารย์บางท่านกล่าวว่า สถานที่ที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้จะเกิดขึ้นก่อน และเวลาถูกทำลายก็จะทำลายภายหลัง แผ่นดินที่เกิดขึ้นก่อนนั้น จะมีกอบัวดอกหนึ่งเกิดขึ้นเป็นบุพพนิมิต คือ ถ้าองสขัยกัปนั้นจะมีพระพุทธเจ้ามาบังเกิดขึ้น บัวกอนั้นจะมีดอก แต่ถ้าโลกที่จะเกิดขึ้นนั้นเป็นอสุญญกัป คือ ไม่มีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้น บัวกอนั้นก็ไม่มีดอก และถ้าพระพุทธเจ้าจะบังเกิดพระองค์เดียวบัวก็จะมีดอกเดียว แสดงว่า กัปนั้นเป็นสารกัป ถ้ามีดอกบัว 2 ดอก ก็แสดงว่าจะมีพระพุทธเจ้าบังเกิด 2 พระองค์ แสดงว่ากัปนั้นเป็นมัญชกัป ถ้ามีดอกบัว 3 ดอก ก็เป็นนิมิตว่า จะมีพระพุทธเจ้ามาบังเกิด 3 พระองค์ ซึ่งแสดงว่าเป็นวรกัป ถ้ามีดอกบัว 4 ดอก ก็เป็นนิมิตว่า จะมีพระพุทธเจ้ามาบังเกิด 4 พระองค์ แสดงว่าเป็นสารมัญชกัป และถ้ามีดอกบัว 5 ดอก ก็เป็นบุพพนิมิตว่าจะมีพระพุทธเจ้ามาบังเกิด 5 พระองค์ ซึ่งแสดงว่าเป็นภัทกัป

ดอกบัวที่ปรากฏนั้นจะให้เห็นได้รู้เฉพาะมหาพรหมพวกเดียวเท่านั้น เพราะสัตว์อื่นยังไม่เกิดขึ้นเลย ถ้ามหาพรหมเห็นดอกบัวก็จะรื่นเริงใจ ถ้าเห็นมีแต่กอบัว ไม่มีดอกก็จะพากันสลดใจแล้วเปล่งวาจาว่า โลกจะฉิบหายหาที่พึ่งมิได้แล้ว ดวงประทีปของโลกจะไม่มีส่องโลก

เมื่อแผ่นดินตั้งขึ้นแล้ว ภูเขาสีเนรราชอันเป็นทิพย์ก็เกิดขึ้นเมื่อภูเขาสีเนรราชเกิดขึ้น สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และจาตุมหาราชก็เกิดขึ้น ในขณะที่แผ่นดินเกิดขึ้นใหม่ ๆ นั้น พรหมที่สถิตอยู่ชั้นอาภัสสภภูมิ บางพวกสิ้นบุญสิ้นอายุ จึงจุติมาโดยโอปปาติกะกำเนิด เป็นมนุษย์พวกแรกของโลก มนุษย์พวกนั้น มีเพศเหมือนพรหม คือ ไม่เป็นหญิงหรือชาย มีรัศมีแห่งร่างกาย ไปมาบนอากาศได้ เทียวไปในเวหาเป็นสุขอยู่สิ้นกาลช้านาน ต่อมามีคนคนหนึ่งเกิดความโลภขึ้น เพราะเห็นแผ่นดินมีสี่สังดงาม มีกลิ่นหอม ก็นึกอยากลองชิมรสดูว่ารสจะเป็นอย่างไร จึงหยิบรสแห่งแผ่นดินนั้นมาวางบนลิ้นของตน พอลิ้นสัมผัสกับรสแห่งแผ่นดินนั้นแล้ว ก็เกิดความ

ซาบซ่าไปทั่วสรรพางค์กาย เกิดชอบใจในรสนั้นก็ยิ่งนัก ฉะนั้น จึงเกิดตัณหาครอบงำ บริโภค รสแห่งดินนั้นเรื่อย ๆ ไป คนอื่นเห็นเช่นนั้นก็เอาอย่างบ้างก็เกิดติดอกติดใจพากันบริโภค รสแห่งดินนั้นกันทุกคน เพราะเหตุที่บริโภคของหยาบวิเศษก็หายไป ปรากฏแต่ความมืดทั่วไป มนุษย์พวกนั้นมีความสะดุ้งกลัวเป็นกำลัง จากนั้นดวงอาทิตย์ก็เกิดขึ้น บนอากาศมีรัศมีส่องสว่าง เจิดจ้า

มนุษย์พวกนั้นเห็นดวงอาทิตย์ส่องสว่างลอยอยู่บนอากาศก็เกิดความโลภมันส์ เปล่ง วาจาว่า เทพเจ้าองค์นี้มีรัศมีสว่าง สร้างความกล้าให้เกิดแก่เรา ฉะนั้น ดวงอาทิตย์จึงได้นามว่า สุริยะมาจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งคำว่าสุริยะแปลว่าทำให้เกิดความกล้า เมื่อถึงเวลาเย็นพระอาทิตย์ก็ ตกกลับฟ้าไป ปวงมนุษย์ก็เกิดความสะดุ้งกลัวอีก พากันคร่ำครวญว่า ทำไฉนเทพเจ้าองค์นั้นจึง จะให้ความสว่างแก่เราอีก ขณะนั้นดวงจันทร์ก็ปรากฏลอยอยู่บนอากาศ ปวงชนก็พากันชื่นชม ยินดีต่อดวงจันทร์นั้น จากนั้นก็เกิดกลางวัน กลางคืน ปีเดือน โมงยามต่อ ๆ มา

ผู้อ่านอาจจะสงสัยว่าสรรพสิ่งบนแผ่นดิน เช่น ภูเขา มหาสมุทรเกิดขึ้นอย่างไร ใน เรื่องนี้หนังสือปรมัตถโชติกะที่เขียนโดยอาจารย์สัทธัมมโชติกะ กล่าวไว้ว่า เมื่อสภาวะของโลก บังเกิดขึ้นนั้นเปรียบเหมือนคนหุงข้าวฟ่าง ธรรมดาข้าวฟ่างที่หุงนั้นจะเดือดฟูขึ้นเป็นฟองพร้อม กันคราวเดียว ตำแหน่งที่ฟองข้าวฟูขึ้นนั้น ล่างแห่งก็สูงนูนเป็นหย่อม ๆ ล่างแห่งก็ยุบพร่องไป ล่างแห่งก็เสมอกันฉันใด โลกธาตุที่ตั้งขึ้นก็ฉันนั้น สถานที่เป็นจอมสูงก็เป็นภูเขา ที่ลุ่มก็เกิด เป็นท้องมหาสมุทร ที่เสมอกันก็เป็นแผ่นดินผืนใหญ่เล็กต่าง ๆ

เมื่อมนุษย์พวกนั้นพากันกินรสแห่งแผ่นดินด้วยตัณหาเช่นนี้ บางหมู่ก็มีวรรณะผ่องใส บางหมู่ก็มีวรรณะเศร้าหมอง หมู่ที่มีวรรณะผ่องใสก็ดูหมิ่นหมู่ที่มีวรรณะเศร้าหมอง เพราะ เหตุที่ดูหมิ่นกันจึงเกิดความชว้ขึ้นในโลก 2 ประการ คือ การถือกายเป็นของตน และการถือ ตัว เพราะความชว้เช่นนี้เกิดขึ้น รสแห่งแผ่นดินที่มีรสหวานอร่อยจึงอันตรธานไป แผ่นดินจึง กลายเป็นสะเก็ดดินที่มีกลิ่นหอม เป็นอาหารของมนุษย์ได้ ต่อมาสันดานของมนุษย์มีความชว้ มากขึ้นสะเก็ดดินนั้นก็อันตรธานหายไปอีก จากนั้นเคี้ยวดินจึงเกิดขึ้นเป็นอาหารของมนุษย์ ต่อ มามนุษย์มีความชว้มากขึ้น เคี้ยวดินนั้นก็อันตรธานไปอีก จากนั้นข้าวสาลีขาวก็เกิดขึ้น ไม่มีรำ ไม่มีกลีบ มีกลิ่นหอม เป็นรวงข้าวสาลีขึ้นทีเดียว มนุษย์ต้องการจะกินเวลาไหน เวลานั้นก็ไปรูด

ข้าวสาธิตมาหุงกิน วิธีหุงก็เอาข้าวสาธิตใส่ภาชนะ แล้วก็ตั้งบนแผ่นดิน ข้าวก็จะสุกเอง และสำหรับ  
รวงข้าวสาธิตที่รูดมาแล้ว ก็จะเป็นรวงขึ้นมาอีก เมื่อมนุษย์มากินอาหารหยาบเช่นนี้ จึงเป็น  
อาหารที่ต้องย่อย ฉะนั้นจึงเกิดน้ำปัสสาวะและอุจจาระขึ้น เมื่อปัสสาวะ อุจจาระ เกิดขึ้น ปาก  
แผลสำหรับถ่ายปัสสาวะ และอุจจาระก็แตกออกเป็นอวัยวะเพศทั้ง 2 ตามตำแหน่งใครที่เคย  
เป็นชายอวัยวะเพศชายก็เกิด ใครที่เคยเป็นหญิงมาก่อน อวัยวะเพศหญิงก็เกิดขึ้น เมื่อมีอวัยวะ  
เพศชายและหญิงเกิดขึ้น ต่างก็เพ่งพิศเล็งแลดูกันและกัน ต่างคนต่างกระวนกระวายด้วยอำนาจ  
ราคะ เมื่อได้โอกาสก็ลองเสพกามกันและกัน เมื่อเสพกามกันและกันแล้ว มนุษย์ทั้งหลายจึง  
ต้องชวนชวนหาบ้านเรือนที่ปิดบังสำหรับเสพกาม เมื่อมีบ้านเรือน คนเกียจคร้านก็ทำการสัง  
สมข้าวสาร คนอื่นก็เอาอย่างบ้าง ข้าวสาธิตจึงเกิดรำขึ้น ข้าวที่รูดแล้วก็ไม่เกิดขึ้นอีก เมื่อเหตุ  
การณ์เป็นเช่นนี้มวลมนุษย์เหล่านั้นก็มาคำนึงถึงความเป็นมาของตน ต่างก็พากันสลัดใจที่เห็น  
ความแปรปรวนต่าง ๆ จึงมาคิดกันว่าต่อไปเราจะหากินลำบาก จึงควรมาแบ่งข้าวสาธิตกันเป็น  
เขต ๆ

เมื่อแบ่งข้าวสาธิตเป็นเขตกันแล้ว ต่อมามนุษย์ใจเอนเออไปขโมยข้าวสาธิตในเขตของ  
คนอื่น เมื่อเจ้าของจับได้ก็ต่อว่าต่อขานแล้วก็ปล่อยตัวไป ต่อมาก็มีการขโมยกันอีกจนถึงครั้งที่ 3  
พวกเจ้าของจึงจับมาลงโทษทุบตี แล้วปล่อยตัวไป จากนั้นการขโมยก็เกิดขึ้น การตีเตียนก็เกิดขึ้น  
มุสาที่เกิดขึ้น การปรับก็เกิดขึ้น การลงโทษก็เกิดขึ้น มนุษย์กลุ่มแรกนี้จึงมาประชุมปรึกษากันว่า  
เวลานี้พวกเรากลายเป็นคนชั่วมากขึ้น เราจะปล่อยไปอย่างนี้ไม่ได้จำเป็นต้องหาผู้มีสติปัญญา  
มาจัดแจงเพื่อความผาสุกของหมู่เราต่อไป เมื่อตกลงกันแล้วก็พากันเลือกบุรุษท่านหนึ่ง ซึ่งมี  
สติปัญญาขึ้นเป็นหัวหน้าชุมชน แล้วถวายพระนามว่าพระเจ้าสมมตติราช พระเจ้าสมมตติราชมี  
หน้าที่จัดแจงที่ทำมาหากิน และลงโทษผู้ทำผิดในกลุ่มชน สำหรับมนุษย์อื่น ๆ ก็แบ่งข้าวสาธิต  
ถวายผู้ปกครองเป็นการตอบแทน คนบางคนเกิดความสลัดใจด้วยเห็นว่าความชั่วเกิดขึ้นเพิ่มขึ้น ๆ  
จึงคิดว่าจะสลัดความชั่วให้หมดไป จึงพากันเข้าป่าสร้างศาลาไปไม้เทียวขออาหารในหมู่บ้านกิน  
คนเหล่านี้จึงได้นามว่าพราหมณ์ แปลว่า ผู้ลอบไปบวช คือ ความชั่ว สำหรับคนส่วนใหญ่ที่พอใจ  
การเสพกามก็ชวนชวนทำมาหากิน ทำไร่ไถนา ค้าขายเป็นพ่อค้า ชาวนา จึงเกิดเป็นชนวรรณะ 4  
คือ ผู้ปกครอง( กษัตริย์) พราหมณ์ พ่อค้า และกรรมกร (ชาวนา) ด้วยประการดังกล่าวมานี้  
อนึ่ง แผ่นดินที่เกิดขึ้นเป็นที่อาศัยของมนุษย์นั้นในคราวสร้างโลกได้เกิดพร้อมกัน  
เป็นทวีปใหญ่ หรือโลกใหญ่ ๆ 4 โลก คือ



1. ชมพูทวีป คือ โลกที่เราอาศัยอยู่ทุกวันนี้ อยู่ทางทิศใต้ของภูเขาสิเนรุราช
2. อุตตรกุรวทวีป คือ โลกที่อยู่ทางทิศเหนือของภูเขาสิเนรุราช
3. ปุพพิทเทหทวีป คือ โลกที่อยู่ทางทิศตะวันออกของภูเขาสิเนรุราช
4. อปรโคยานทวีป คือ โลกที่อยู่ทางทิศตะวันตกของภูเขาสิเนรุราช

แต่ละทวีปมีทวีปน้อยเป็นบริวารอีกทวีปละ 500 ทวีป สำหรับใบหน้าของมนุษย์ใน ชมพูทวีป มีลักษณะยาวเหมือนรูปไข่ มนุษย์ในอปรโคยานทวีปมีใบหน้ากลมเหมือนจันทร์เพ็ญ มนุษย์ในปุพพิทเทหทวีป มีใบหน้าเหมือนพระจันทร์ครึ่งซีก ส่วนมนุษย์ในอุตตรกุรวทวีปมีใบหน้าสี่เหลี่ยม

ภุมิ 4 และกำเนิดของภุมิ 4 ที่กล่าวมาแล้วนี้ มิได้เป็นสถานที่ที่จะเห็นได้ด้วยสายตาของมนุษย์ มีปรากฏเฉพาะมนุษย์ภุมิ และเดรัจฉานภุมิเท่านั้นที่มนุษย์สามารถเห็นได้ด้วยตาของมนุษย์เอง เมื่อเป็นเช่นนี้จึงเป็นเรื่องเหลือเชื่อสำหรับคนที่ไม่เคยได้รู้ซึ่งถึงปัญญาบารมีของพระพุทธเจ้า ฉะนั้นจึงขอแนะนำท่านที่ไม่เกิดความเชื่อในเรื่องเหล่านี้ว่า ขอให้ศึกษาเป็นเพียงข้อความทางศาสนา ซึ่งเป็นเรื่องของศรัทธามากกว่าปัญญา แต่สำหรับผู้ซึ่งในปัญญาบารมีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะมองเห็นข้อความที่กล่าวมานี้ ทรงคุณค่าล้นเหลือในฐานะที่เป็นสิ่งที่ถูกค้นพบ ซึ่งจะต้องช่วยกันรักษาความรู้อันนี้ไว้ เพื่อประโยชน์สุขของแต่ละคน จึงขอฝากท่านผู้ทรงความคิดไว้พิจารณาด้วย

### 6.3 การเกิดภพใหม่ (ปฏิสนธิ)

การเกิดในภพใหม่ หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าการปฏิสนธินั้น หมายถึงการที่สัตว์ทั้งมวล (หมายถึงมนุษย์เทวดาสัตว์ดิรัจฉาน) ตายจากภพเก่า แล้ววิญญาณนั้นได้ไปเกิดใหม่ การไปเกิดในภพใหม่มีจำกัดอยู่เพียง 4 แห่งเท่านั้น คือ

1. การไปเกิดในอบายภูมิ
2. การไปเกิดในสุคติที่เสพกาม
3. การไปเกิดในพรหมภูมิ
4. การไปเกิดในอรุปรหมภูมิ

ในแต่ละภุณินั้นยังสามารถแยกไปได้อีกหลายสถานที่ ตามความเหมาะสมของกรรมของแต่ละบุคคล ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

### การไปเกิดในอบายภูมิ

การไปเกิดในอบายภูมิก็คือ การที่วิญญานได้ไปปฏิสนธิ หรือเกิดในอบายภูมิทั้ง 4 คือ การไปเกิดในนรก การไปเกิดในหมู่สัตว์ดิรัจฉาน การไปเกิดในกำเนิดของเปรตและการไปเกิดเป็นพวกอสุรกาย วิญญานที่นำไปเกิดในภูมิต่าง ๆ ทั้ง 4 ภูมินั้นก็คือ จิต 19 ดวง ที่ทำหน้าที่เกิดภพใหม่ ทำหน้าที่รักษาภพ และทำหน้าที่ตาย จิตทั้ง 19 ดวงที่ทำหน้าที่ทั้ง 3 นี้ ก็คือ จิตที่ทำหน้าที่พิจารณาอารมณ์ฝ่ายชั่ว 1 ดวง จิตที่ทำหน้าที่พิจารณาอารมณ์ฝ่ายดี 1 ดวง ผลของกุศลจิต 8 ดวง ฌานจิตที่เป็นวิบาก 5 ดวง และอรุปรมาณจิตที่เป็นวิบาก 4 ดวง (อรุปรมาณวิบาก) รวมเป็นจิตที่ทำหน้าที่ไปเกิดในภพใหม่ 19 ดวง ในจิตทั้ง 19 ดวงนี้ นำไปเกิดในที่ต่างกัน เฉพาะจิตที่ทำหน้าที่พิจารณาอารมณ์ฝ่ายชั่วดวงนี้ จะนำไปเกิดในอบายภูมิทั้ง 4 นี้ จิตดวงนี้หลังจากทำหน้าที่เกิด หรือปฏิสนธิแล้ว ต่อแต่นั้นก็จะทำหน้าที่รักษาภพต่อไป และสุดท้ายของภพปัจจุบัน (คือ ที่กำลังมีชีวิตอยู่) จิตดวงนี้ก็จะมาทำหน้าที่จุติ คือ ตาย แล้วก็อันตรธานไป

### ภูมินรก

วิญญานที่ไปเกิดในภูมินรกรนี้ มีอายุแล้วแต่กรรม คือ ถ้ากรรมชั่วน้อยอายุของการเสวยกรรมก็น้อย ถ้ากรรมชั่วหนักมากอายุของการเสวยกรรมก็มาก ในรัทมมททวิภังคอนุฎีกา และชินาลัยการฎีกา<sup>7</sup> ท่านกล่าวอายุของสัตว์นรกไว้ดังนี้ คือ

1. สัตว์ชิวนรก มีอายุ 500 ปี เป็นอายุขัย นับเป็นปีมนุษย์ได้ 9 ล้านปี
2. กาทสุตตนรก มีอายุ 1 พันปี เป็นอายุขัย หรืออายุกัป นับเป็นปีมนุษย์ได้ 3 โทฏิก 6 ล้านปี
3. สังฆานนรก มีอายุ 2 พันปี เป็นอายุขัย นับเป็นปีมนุษย์ได้ 14 โทฏิก 4 ล้านปี
4. โรรวนรก มีอายุ 4 พันปี เป็นอายุขัย นับเป็นปีมนุษย์ได้ 57 โทฏิก 6 ล้านปี
5. มหาโรรวนรก มีอายุ 8 พันปี เป็นอายุขัย นับเป็นปีมนุษย์ได้ 230 โทฏิก 4 ล้านปี
6. ตาปนนรก มีอายุ 1 หมื่น 6 พันปี เป็นอายุขัย นับเป็นปีมนุษย์ได้ 921 โทฏิก 6 ล้านปี

<sup>7</sup>พระสัมมมชอติกะธัมมาจารย์ะ.ปรมัตถชอติกะปริจเฉท 5. พระนคร. โรงพิมพ์บริษัทคณะช่างจำกัด, 2498,

7. มหาตปन्नรก มีอายุ ครึ่งอันตรกัป

8. อเวจีนรก มีอายุ 1 อันตรกัป

บางท่านกล่าวว่าสัตว์ที่ไปเกิดในนรกนั้นเมื่อยามที่ระลึกถึงบุญกุศลของตนได้ สัตว์ผู้นั้นจะอันตรธานไปจากนรกขึ้นไปเกิดในเทวโลกทันทีที่ตนระลึกถึงบุญกุศลนั้น

สำหรับบุพกรรมที่เป็นสาเหตุให้ไปเกิดในมหานรกทั้ง 8 ขุมนั้น มีดังนี้<sup>8</sup>

บุพกรรมของผู้ไปเกิดในสัตถุชีวนรก คือ สมัยที่เป็นมนุษย์ มีจิตหยาบช้า ชอบฆ่าสัตว์ และเบียดเบียนผู้อื่นให้ได้รับความทุกข์เดือดร้อนอยู่เสมอ

บุพกรรมของผู้ไปเกิดในกาฬสตนรก คือ สมัยที่เป็นมนุษย์มีจิตลามก ตัดทำหน้าตัดทำหลัง ตัดหู จมูก ปาก ของสัตว์ให้สัตว์ได้รับความเจ็บทรมาน หรือมีเจตนาเผาป่าเล่น เพื่อดูความวอดวายของสัตว์ทั้งหลาย หรือไม่ก็ประทุษร้ายต่อพ่อแม่ของตน

บุพกรรมของผู้ไปเกิดในสังฆาฏนรก คือ สมัยเมื่อเป็นมนุษย์ชอบทำทารุณหรือกักขังสัตว์ให้ได้รับความทรมาน

บุพกรรมของผู้ไปเกิดในโรรูนรก คือ สมัยที่ยังเป็นมนุษย์จับเอาสัตว์เป็น ๆ มาเผาเป็นอาหาร เช่น จับตะพาบน้ำเป็น ๆ มาเผา จับปูเป็น ๆ มาเผา บางคนเป็นผู้พิพากษาตัดสินความไม่ยุติธรรมด้วยการรับสินบน บางคนเป็นชู้กับเมียเขา แล้วหาทางฆ่าเมียเสีย บางคนเป็นชู้กับผัวเขา แล้วฆ่าเมียเขาเสีย

บุพกรรมของผู้ไปเกิดในมหาโรรูนรก คือ สมัยเป็นมนุษย์ชอบฆ่าสัตว์ และฆ่ามนุษย์ ด้วยการตัดศีรษะ เพราะความอาฆาตแค้น

บุพกรรมของผู้ไปเกิดในตาปन्नรก คือ สมัยเป็นมนุษย์เป็นนายพรานล่าเนื้ออีกมากิน และขายเลี้ยงชีพ

บุพกรรมของผู้ไปเกิดในมหาตปन्नรก คือ สมัยเป็นมนุษย์ประหารสัตว์และมนุษย์ให้ตายเป็นหมู่ ๆ โดยไม่มีความหวั่นเกรงกลัวความชั่วเลย

บุพกรรมของผู้ไปเกิดในอเวจีนรก คือ สมัยที่ยังเป็นมนุษย์ทำกรรมหนัก 5 ประการ คือ

---

<sup>8</sup>พระราชาวิสุทธิโสภณ. *โลกทิพย์*. พระนคร. โรงพิมพ์รุ่งเรืองศาสนการพิมพ์, 2521, หน้า 27.

1. ชำมารดาของตน
2. ชำบิดาของตน
3. ชำพระอรหันต์
4. ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนห้อพระโลหิต
5. ยุยงสงฆ์ให้แตกกัน

### กมุติร์จฉาน

วิญญานที่ไปเกิดเป็นพวกดิรัจฉาน เป็นจิตดวงเดียวกับจิตที่ไปเกิดในนรกนั่นเอง แต่กรรมชั่วมีน้อยกว่า จึงไปเกิดในกมุติร์จฉาน สัตว์ดิรัจฉานมีอายุไม่แน่นอน ถ้าได้กินอาหารดี ๆ ได้รับอากาศดี ๆ สัตว์ดิรัจฉานก็จะมีอายุยืนตามสมควร ถ้าได้อาหาร อากาศไม่ดีอายุก็น้อย สรรูปแล้ว อายุของสัตว์ดิรัจฉานขึ้นอยู่กับกาลเวลา อาหาร และอากาศ

### กมุติเปรตและอสุรกาย

สำหรับพวกเปรตและพวกอสุรกาย ก็มีจิตทำหน้าที่พิจารณาอารมณ์ฝ่ายชั่ว ทำหน้าที่ปฏิสนธิเหมือนกับนรกและสัตว์ดิรัจฉาน แต่อายุของพวกเปรตและอสุรกายนี้ไม่แน่นอน บางพวกมีอายุเสวยกรรมชั่วตลอดมหากัปก็มี บางพวกมีกรรมชั่วน้อย ก็เสวยกรรมน้อย

จิตที่ทำหน้าที่พิจารณาอารมณ์ฝ่ายชั่ว ซึ่งมีหน้าที่ให้วิญญานไปเกิดในอบายภูมิทั้ง 4 นี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า อบายปฏิสนธิ แปลว่า การไปเกิดในอบาย คำว่า อบาย คือ นรก สัตว์ดิรัจฉาน เปรต อสุรกาย ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น คำว่า ปฏิสนธิ หมายถึง เมื่อภพเก่าสิ้นสุดลงแล้ว จิต เจตสิก และรูปที่เกิดจากกรรม (กัมมขรูป) เกิดครั้งแรกในภพใดภพหนึ่ง จิต เจตสิก และรูปที่เกิดจากกรรม เกิดขึ้นในอบาย ดังนั้น จิตดวงนี้จึงเรียกว่า อบายปฏิสนธิ สัตว์ผู้เกิดในอบายภูมิทั้ง 4 นี้ จัดเป็นพวกไม่มีบาร์มี (อเหตุกบุคคล) ประเภททุกคติ

### การไปเกิดในสุคติที่เสพกาม

สุคติที่เสพกาม หมายถึง สถานที่ที่สัตว์ยินดีในการเสพกาม และมีความสุขมากกว่า อบายภูมิตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จิตที่นำไปเกิดในสุคติที่เสพกามจะต้องเป็นจิตดี จิตดีที่นำไปเกิดในสุคติที่เสพกาม มี 2 ประเภท คือ จิตทำหน้าที่พิจารณาอารมณ์ฝ่ายดี 1 ดวง และผล

ของกุศลจิต 8 ดวง จิตทั้ง 9 ดวงนี้ จะทำหน้าที่ 3 อย่าง คือ 1. เกิดภพใหม่ 2. รักษาภพ 3. จุตี คือ ตาย แล้วก็อันตรธานไป

จิต 9 ดวงนี้ นำไปเกิดในสุคติที่เสพกาม 2 ระดับ คือ

1. ระดับมนุษย์
2. ระดับเทวดา

จิตที่ทำหน้าที่พิจารณาอารมณ์ฝ่ายดี 1 ดวง จะนำไปเกิดในมนุษย์ 10 ประเภท และ เทวดาระดับต่ำ 1 ประเภท ดังนี้

ระดับมนุษย์ 10 ประเภท

1. คนที่ตาบอดแต่กำเนิด
2. คนที่หูหนวกแต่กำเนิด
3. คนที่จมูกเสียแต่กำเนิด
4. คนเป็นใบ้แต่กำเนิด
5. คนปัญญาอ่อนแต่กำเนิด
6. คนเป็นบ้าแต่กำเนิด
7. กระเทย
8. คนสองเพศ
9. คนไม่มีเพศ
10. คนพุดตืดอย่าง

ระดับเทวดาชั้นต่ำ 1 ประเภท คือ

1. เทวดาชั้นจาตุมมหาราช เช่น พวกวิติปาติกอสูร และเปรตที่มีวิมานบางพวก

จิตที่นำไปเกิดเป็นมนุษย์ 10 ประเภท และเทวดา 1 ประเภทนี้ แม้จะจัดเป็นจิตประเภทดี หรือกรรมดี แต่ก็ยังเป็นกรรมดีเฉพาะการได้กำเนิดเป็นมนุษย์และเทวดาเท่านั้น เพราะได้ทำกรรมชั่วย่างอื่นไว้ กรรมนั้นจึงเข้ามาแทรกแซงทำให้เป็นมนุษย์ที่มีปมด้อย หรือเป็นเทวดาที่มีทุกข์สำหรับมนุษย์ 10 ประเภทที่เกิดจากจิตทำหน้าที่พิจารณาอารมณ์ฝ่ายดีนั้น มีความเป็นไปดังนี้

1. คนตาบอดแต่กำเนิด หมายถึง คนไม่มีตา ถ้าเป็นสัตว์เกิดในครรภ์ เมื่อปฏิสนธิได้ 11 สัปดาห์แล้ว จักขุประสาทไม่เกิดขึ้น จึงเรียกว่าบอดแต่กำเนิด แต่ถ้าว่าเมื่อจักขุประสาทเกิดในสัปดาห์ที่ 11 แล้ว หลังจากนั้นแล้วตาจึงบอดอย่างนี้ไม่เรียกว่าบอดแต่กำเนิด และไม่จัดเป็นพวกไม่มีบาร์มี (คือ ไม่จัดเป็นอเหตุกบุคคล) ต้องจัดเป็นคนมีบาร์มี (คือ เป็นสเหตุกบุคคล)
2. คนหูหนวกแต่กำเนิด หมายถึง ผู้ที่ไม่มีประสาทหู ถ้าเป็นสัตว์เกิดในครรภ์ ถ้าได้เวลาอันสมควรที่ประสาทหูจะเกิดได้แล้วแต่ไม่เกิดจึงจะจัดเป็นคนหูหนวกแต่กำเนิด
3. คนที่จมูกเสียแต่กำเนิด หมายถึง บุคคลที่ปฏิสนธิแล้ว ในเวลาที่จะเกิดประสาทจมูก แล้วไม่ยอมเกิดขึ้น เช่นนี้เรียกว่า คนจมูกเสียแต่กำเนิด
4. คนใบ้แต่กำเนิด หมายถึง คนที่เปล่งเสียงออกมาเป็นคำพูดไม่ได้ แถมบางทีมีน้ำลายไหล
5. คนปัญญาอ่อนแต่กำเนิด หมายถึง บุคคลที่โง่จนกระทั่งสอนอะไรไม่ได้เลย นับสิบก็ไม่ได้
6. คนเป็นบ้าแต่กำเนิด หมายถึง คนที่บ้า ๆ บอ ๆ มาแต่กำเนิด
7. กระทบ หมายถึง คนที่มีความบกพร่องทางเพศ คือ มีความรู้สึกทางเพศขาด ๆ เกิน ๆ ไม่เหมือนชาวบ้าน อันกรรมชั่วที่ทำมาเกิดเป็นกระทบนี้ได้แก่การเป็นชู้กับภรรยาคนอื่น ในอรรถกถาพระวินัยชื่อ สมันตปาสาทิกา ท่านกล่าวว่า กระทบมี 5 จำพวก คือ
  1. กระทบที่ขอบมองภรรยาคนอื่น (อาสิตตบัณเฑาะก์)
  2. กระทบที่ขอบแอบดูเขาร่วมมรสกัน (อุสสุยบัณเฑาะก์)
  3. กระทบที่ถูกต้อน (โอปักกมิกบัณเฑาะก์)
  4. กระทบที่มีความรู้สึกทางเพศตามเวลา (ปักขบัณเฑาะก์)
  5. กระทบที่ปราศจากอวัยวะเพศ (นปฺงสกบัณเฑาะก์)

### กระทบที่ขอบมองภรรยาคนอื่น

ด้วยอกุศล คือ การเป็นชู้กับภรรยาของคนอื่น หลังจากตายไปแล้วผู้นี้จะไปเกิดในนรก เมื่อพ้นจากนรกนั้นแล้ววิบากกรรมนั้นยังเหลืออยู่จึงพามาเกิดเป็นกระทบที่ขอบมองภรรยาของคนอื่น หรือแม้แต่องคชาติของตนก็ยินดีอม ถ้าองคชาติของตนยาว และตนเองหลังอ่อน ก็ย่อมจะอมองคชาติของตนได้ กระทบประเภทนี้ท่านกล่าวว่า เมื่อเกิดความกระวนกระวายด้วย

อำนาจาคะตัณหาแล้ว ก็มีความปรารถนาอย่างรุนแรงที่จะอมองคชาติของคนอื่น และเมื่อได้อมองคชาติแล้วจะมีความสุขยิ่งยิ่ง เมื่อได้ดูตักสินน้ำอสุจิของชายนั้นแล้ว ความกระสันก็จะระงับไป หรืออีกประเภทหนึ่งตอนแรกไม่เกิดความกระสันกระวนกระวายแต่อย่างใด ต่อเมื่อได้ดูตักสินน้ำอสุจิแล้วจึงเกิดความกระสันเร่าร้อน กระทบประเภทนี้มีอยู่เกือบทั่วไปในสังคมทุกวันนี้

### กระเทยที่ชอบแอบดูเขาร่วมรสกัน

กระเทยอีกประเภทหนึ่ง มีจริตชอบดูหญิงกับชายร่วมรักกัน ในขณะที่ตนได้เห็นชายกับหญิงกำลังสังวาสกันนั้น ตนเองจะบังเกิดความริษยาที่เห็นคนทั้งสองนั้นได้รับความสุขจากการร่วมประเวณี และในขณะที่เดียวกันนั้นความกระสันยินดีของตนก็ระงับ (คงจะถึงสุดยอดด้วย) เหมือนกับตนเองได้เสพกามรสนั้นด้วย กระทบประเภทนี้ เรียกว่า กระเทยที่ชอบแอบดูเขาร่วมรสกัน

### กระเทยที่ถูกต้อน

ชายที่ถูกต้อนให้หมดความกำหนดยินดีในเพศหญิง เช่น พวกขันที เป็นต้น เรียกว่า กระเทยที่ถูกต้อน กระเทยพวกนี้ไม่จัดว่าเป็นกระเทยมาแต่กำเนิด เพราะการทำให้หมดความกำหนัด มาทำกันภายหลัง ดังนั้น กระเทยพวกนี้จึงเป็นพวกไม่มีบารมี (อเหตุกบุคคล) ก็มีเป็นพวกมีบารมี 2 (ทวิเหตุกบุคคล คือ เกิดมาด้วยอโลภเหตุ และอโทสเหตุ) ก็มี และเป็นพวกมีบารมี 3 (ติเหตุกบุคคล คือ เกิดมาด้วยเหตุ 3 คือ อโลภเหตุ อโทสเหตุ และ อโมหเหตุ) ก็มี

### กระเทยที่มีความรู้สึกทางเพศตามเวลา

กระเทยบางพวกความรู้สึกทางเพศเกิดขึ้นเป็นเวลา หลังจากนั้นก็สงบไป เช่น ในช่วงเวลาที่พระจันทร์มืด คือ ข้างแรมกระเทยพวกนี้ก็จะเกิดความกำหนัดกระวนกระวายด้วยอำนาจอกุศลกรรม ครั้นเมื่อถึงช่วงเวลาที่พระจันทร์สว่าง คือ ข้างขึ้น ความกระสันก็จะสงบลงหรือบางพวกจะเกิดความกระสันในข้างขึ้น แล้วพอถึงข้างแรมก็จะสงบ กระเทยพวกนี้เรียกว่า กระเทยที่มีความรู้สึกทางเพศตามเวลา

## กระเทยที่ปราศจากอวัยวะเพศ

ผู้ใดอวัยวะเพศหญิงหรือชายไม่ปรากฏ มีแต่ช่องสำหรับถ่ายปัสสาวะเท่านั้น บุคคลประเภทนี้เรียกว่ากระเทยที่ปราศจากอวัยวะเพศ กระเทยประเภทนี้แม้จะไม่มีอวัยวะเพศ แต่ก็มีความรู้สึกทางเพศเหมือนชายหญิงอื่น ๆ ความทุกข์ทรมานจะเกิดขึ้นแก่กระเทยพวกนี้เป็นทวีคูณ เพราะตัวมีความกระสันแต่ไม่มีเครื่องมือจะตอบสนอง ขอนักศึกษาจงดูผลกรรมอันแปลกประหลาดของการผิดเมียคนอื่น แล้วก็อย่าประมาทให้เกิดในชีวิตของตัวเอง

8. คนสองเพศ คือ คนที่มีอวัยวะเพศ 2 ชนิด ได้แก่อวัยวะเพศหญิงก็มี และอวัยวะเพศชายก็มี บุคคลประเภทนี้เป็นได้ทั้งชายและหญิง คือ เวลาใดตนพอใจจะร่วมรสกับหญิง เวลานั้นอวัยวะเพศชายก็จะปรากฏขึ้นทำหน้าที่ เวลาใดตนพอใจจะร่วมรสกับชายใด เวลานั้นอวัยวะเพศหญิงก็จะปรากฏขึ้นทำหน้าที่

คนสองเพศนี้มี 2 จำพวก คือ คนสองเพศเป็นหญิง และคนสองเพศที่เป็นชาย คนสองเพศที่เป็นหญิงนั้น มีรูปร่างสัณฐานและลักษณะอาการเป็นหญิง อวัยวะเพศก็เป็นหญิง แต่ถ้าเกิดความพอใจในหญิงอื่นด้วยอำนาจตัณหาราคะ จิตใจที่เป็นหญิงอยู่ก่อนจะหายไป จิตใจของผู้ชายจะเกิดขึ้นมาแทน พร้อมกับอวัยวะเพศชายก็จะปรากฏขึ้น อวัยวะเพศหญิงจะหายไป สามารถสมสู่กับหญิงที่ตนพอใจได้ แต่ถ้าพอใจชายภาวะเพศก็จะเหมือนเดิม คือ เป็นหญิง

ส่วนคนสองเพศที่เป็นชายนั้นจะมีรูปร่างลักษณะการเป็นชายธรรมดาตนเอง ถ้าพอใจหญิงอื่น ภาวะเพศก็จะเหมือนเดิม คือ เป็นชายเสพหญิงอื่น แต่ถ้าไปเกิดพอใจชายอื่นด้วยราคะ จิตใจที่เป็นชายอยู่ก่อนจะหายไป จิตใจและความรู้สึกของหญิงจะเกิดขึ้นมาแทน ขณะเดียวกันนั้นอวัยวะเพศชายก็จะหายไป อวัยวะเพศหญิงจะเกิดขึ้นแทน สามารถสมสู่กับชายที่ตนพอใจรักใคร่กันได้

คนสองเพศที่เป็นหญิงนั้น ตัวเองตั้งครรรภ์กับชายอื่นก็ได้ และทำหญิงอื่นให้ตั้งครรรภ์กับตนก็ได้ ส่วนคนสองเพศที่เป็นชายตนเองตั้งครรรภ์ไม่ได้ แต่ทำหญิงอื่นให้ตั้งครรรภ์ได้ (เรื่องคนสองเพศนี้ได้ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์เมื่อปี 2524 ว่า เกิดมีคน 2 เพศขึ้นในประเทศจีน)

9. คนไม่มีเพศ หมายถึง กระเทยที่ปราศจากอวัยวะเพศที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง

10. คนพูดติดอ่าง คือ คนที่พูดไม่ออกตามที่ใจต้องการ ตามที่เห็นกันทั่วไป



มนุษย์ทั้ง 10 จำพวกนี้ จิตที่นำมาเกิดก็คือ จิตทำหน้าที่พิจารณาอารมณ์ฝ่ายดี (อุเบกขา-สันติริณจิตฝ่ายกุศล)

ส่วนเทวดาชั้นต่ำที่จิตทำหน้าที่พิจารณาอารมณ์ฝ่ายดีนำมาเกิดนั้นได้แก่พวกอสูรที่จัดอยู่ในประเภทเทวดาชั้นจาตุมหาราช แต่ตนเองไม่มีความสุขงามเหมือนเทวดาทั่วไปเลย ดังนั้น ท่านจึงใช้ศัพท์เรียกพวกนี้ว่าวินิปาตอสูรา แปลว่า พวกเทวดาที่ปราศจากความสุขและความสวยงาม ในอรรถกถาบางแห่งท่านกล่าวว่า พวกเปรตที่เกิดมีวิมาน เช่น ยมบาล และนายนิรยบาล เป็นต้น ก็จัดว่าเกิดมาด้วยจิตที่ทำหน้าที่พิจารณาอารมณ์ฝ่ายดีด้วย

สรุปแล้วบุคคลทั้ง 11 ประเภทนี้ เกิดมาด้วยจิตที่ทำหน้าที่พิจารณาอารมณ์ฝ่ายดี  
1 ดวง

สำหรับผลของกุศลจิต 8 ดวง จะนำไปเกิดเป็นมนุษย์ทั่วไป เว้นพวกมนุษย์พิการที่กล่าวมาแล้ว และจะนำไปเกิดเป็นเทวดาชั้นกามาวจร 6 ชั้น เว้นพวกอสูร และพวกเวมานิกเปรตที่กล่าวมาแล้ว จิต 8 ดวงนี้จะทำหน้าที่เกิดภพใหม่ รักษาภพ และจติ

จิตทั้ง 9 ดวงนี้ เรียกว่า จิตที่นำไปเกิดในกามสุคติ หมายถึงว่า จิตทั้ง 9 ดวงนี้นำไปเกิดในสถานที่เสพกามนั่นเอง ซึ่งก็หมายถึง มนุษย์และเทวดาชั้นกามาวจร 6 ชั้น มนุษย์ก็ดี เทวดาก็ดี มีอายุดังต่อไปนี้ คือ

### อายุมนุษย์

1. มนุษย์ที่อยู่ในบุพพิเทททวีป มีอายุ 700 ปี แน่นนอน
2. มนุษย์ที่อยู่ในอปรโคยานทวีป มีอายุ 500 ปี แน่นนอน
3. มนุษย์ที่อยู่ในอุตตรกรูทวีป มีอายุ 1,000 ปี แน่นนอน
4. มนุษย์ที่อยู่ในชมพูทวีป (คือ โลกของเรา) มีอายุไม่แน่นอน คือ บางครั้งก็สูงถึงหนึ่งอสงไขยปี บางครั้งก็ต่ำถึง 10 ปี ทั้งนี้แล้วแต่ปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นตัวอำนวยให้อายุของมนุษย์ในโลกเรานี้สั้นหรือยาว ปัจจัยที่เป็นเหตุให้อายุสั้นหรือยาวนั้นมี 3 ประการคือ 1. ดินฟ้าอากาศ 2. อาหาร 3. การสมทานธรรม สมัยใดมนุษย์สมทานคุณธรรมสมัยนั้นดินฟ้าอากาศก็ดี เมื่อดินฟ้าอากาศดี อาหารก็ดี เมื่อมนุษย์กินอาหารดี อายุก็ยืน แต่ถ้าสมัยใดมนุษย์สมทานอธรรม

สมัยนั้นดินฟ้าอากาศก็ไม่ดี เมื่อดินฟ้าอากาศไม่ดี อาหารก็ไม่ดี เมื่อมนุษย์กินอาหารที่ไม่ดีอายุ จึงสั้น

สำหรับในสมัยต้นกับ คือ ตอนที่โลกเกิดขึ้นใหม่ๆ มนุษย์ที่จุติมาจากพรหมโลกจะมีอายุยาวเหมือนกันทั้ง 4 ทวีป ต่อมาเมื่อมีความชั่วมากขึ้น อายุของมนุษย์ใน 4 ทวีปก็ลดลง ใน อุตตรกุรุทวีป พออายุลดลงได้ 1,000 ปี ก็หยุดอยู่เพียงนั้นไม่ลงต่ำกว่านี้อีก ในบุพพิเทททวีป พอลดลงได้ 700 ปี ก็หยุดอยู่เพียงนั้น ในอปรโคยานทวีป พอลดลงได้ 500 ปี ก็หยุดอยู่เพียงนั้น สำหรับโลกของเรา คือ ชมพูทวีป สามารถลดลงได้ถึงมีอายุ 10 ปีเป็นอายุขัย ทั้งนี้ก็เพราะ ปัจจุบัน 3 ประการดังกล่าวมาแล้ว

### อายุของเทวดาชั้นกามาวจร

เทวดาชั้นกามาวจร ก็คือ เทวดาที่เสพกามซึ่งสถิตอยู่บนสวรรค์ 6 ชั้น ตามที่กล่าวมาแล้ว สวรรค์ 6 ชั้นนั้นมีอายุดังต่อไปนี้

อายุของเทวดาชั้นจาตุมหาราช นับได้ 500 ปีทิพย์ นับเป็นปีมนุษย์ได้ 9 ล้านปี 50 ปีมนุษย์เท่ากับหนึ่งวันหนึ่งคืนของสวรรค์ชั้นนี้

อายุของเทวดาชั้นดาวดึงส์ มีกำหนด 1,000 ปีทิพย์ นับเป็นปีมนุษย์ได้ 36 ล้านปี 100 ปีมนุษย์ เป็นวันหนึ่งคืนหนึ่งของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

อายุของเทวดาชั้นยามา มีกำหนด 2,000 ปีทิพย์ นับเป็นปีมนุษย์ได้ 14 โกฎิ 4 ล้านปี

อายุของเทวดาชั้นดุสิต มีกำหนด 4,000 ปีทิพย์ นับเป็นปีมนุษย์ได้ 57 โกฎิ 6 ล้านปี

อายุของเทวดาชั้นนิมมานรดี มีกำหนด 8,000 ปีทิพย์ นับเป็นปีมนุษย์ได้ 230 โกฎิ 4 ล้านปี

อายุของเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี มีกำหนด 16,000 ปีทิพย์ นับเป็นปีมนุษย์ได้ 921 โกฎิ 6 ล้านปี

ผลของกุศลจิต 8 ดวง ที่นำไปเกิดบนสวรรค์ 6 ชั้นนั้น ถ้าจะกล่าวโดยระบุกรวมแล้ว หมายถึง กุศลกรรมที่ทำทาน รักษาศีล จิตมีคุณธรรมนั่นเองเป็นตัวปัจจัยที่นำไปเกิดบนสวรรค์ ทั้ง 6 ชั้นนี้

เทวดาทั้งหลายจะจุติเพราะเหตุ 4 ประการ คือ

1. สิ้นอายุ คือ เกิดมานานจนครบอายุทิพย์ประจำภพแล้วก็จุติ
2. สิ้นบุญ คือ ทำบุญมาน้อยเกิดอยู่บนสวรรค์ไม่ครบอายุทิพย์ก็ต้องจุติเสียก่อน
3. หหมดอาหาร เทวดาบางพวกมีวิเสสทิพยสมบัติจนลืมเสวยอาหารทิพย์ เมื่อลืมเสวยอาหารทิพย์แม้แต่เมื่อเดี๋ยวก็จะสิ้นชีวิตทันที
4. เกิดความโกรธ เทวดาบางพวกเห็นสมบัติเทวดาอื่นรุ่งเรืองมีรัศมีมากกว่าตนก็เกิดความริษยา หาเหตุก่อการทะเลาะวิวาทกัน ถ้าใจโกรธด้วยกันทั้ง 2 องค์ก็จะจุติด้วยกัน แต่ถ้าองค์หนึ่งโกรธอีกองค์หนึ่งไม่โกรธ ยังรักษาอายุทิพย์ไว้ได้ทั้ง 2 องค์

เทวดาทั้งหลายที่สิ้นชีวิตแล้ว ร่างก็จะหายไป ไม่ปรากฏซากให้เหลือที่จะต้องทำการเผาเหมือนร่างของมนุษย์แต่อย่างใด

### การไปเกิดในพรหมภูมิ

การไปเกิดในพรหมภูมิ หมายถึง วิญญาณไปปฏิสนธิในพรหมโลก พรหมโลกเป็นสถานที่ไม่เสพกาม ดังนั้น วิญญาณที่จะไปเกิดจึงต้องเป็นวิญญาณที่สงบจากกาม ก็วิญญาณที่สงบจากกามก็คือ จิตที่ได้ฌาน โดยนัยนี้จิตที่นำไปเกิดบนพรหมโลกก็คือฌานจิตที่เป็นวิบาก 5 ดวง ที่เราเรียนมาแล้วในบทที่ 2 นั้นเอง

ฌานจิตเป็นวิบากทั้ง 5 ดวงนั้น นำไปเกิดในพรหมโลกระดับต่าง ๆ ดังนี้คือ

1. ฌานจิตที่เป็นวิบากระดับฌานที่ 1 นำไปเกิดเป็นพรหมในพรหมภูมิระดับฌานที่ 1 ทั้ง 3 ประเภท โดยฌานจิตที่เป็นวิบากนี้จะทำหน้าที่เกิด (ปฏิสนธิ) ทำหน้าที่รักษาภพ (ภวังค์) และทำหน้าที่จุติ (ตาย)

สำหรับพรหม 3 ประเภทในระดับฌานที่ 1 นั้น มีอายุต่างกันดังต่อไปนี้

- พรหมที่เป็นบริวาร (ปรัสัชชาพรหม) มีอายุ 21 อันตรกับ
- พรหมที่เป็นที่ปรึกษา (ปุโรหิตาพรหม) มีอายุ 32 อันตรกับ
- มหาพรหม (มหาพรหมา) มีอายุ 1 มหากับ

พรหม 3 ประเภทนี้ เป็นพรหมที่เกิดจากฌานจิตที่เป็นวิบากระดับฌานที่ 1

2. ฅานจิตที่เป็นวิบากระดับฅานที่ 2-3 นำไปเกิดเป็นพรหมในพรหมภูมิระดับฅานที่ 2 ทั้ง 3 ประเภท โดยฅานจิตที่เป็นวิบากนี้ทำหน้าที่เกิด ทำหน้าที่รักษาภพ และทำหน้าที่ตาย

พรหม 3 ประเภทในพรหมภูมิระดับฅานที่ 2 นั้นมีอายุดังนี้

พรหมที่มีรัศมีน้อย (ปริตตาพรหม) มีอายุ 2 มหากัป

พรหมที่มีรัศมีหาประมาณมิได้ (อัปปมาณาพรหม) มีอายุ 4 มหากัป

พรหมที่มีรัศมีดุจฟ้าแลป (อาภัสสรพรหม) มีอายุ 8 มหากัป

3. ฅานจิตที่เป็นวิบากระดับฅานที่ 4 นำไปเกิดเป็นพรหมในพรหมภูมิระดับฅานที่ 3 ทั้ง 3 ประเภท โดยทำหน้าที่เกิด รักษาภพ และตาย

พรหมทั้ง 3 ประเภทในพรหมภูมิระดับฅานที่ 3 มีอายุดังนี้

พรหมที่มีรัศมีสวยงามพอประมาณ (ปริตตสุภาพรหม) มีอายุ 16 มหากัป

พรหมที่มีรัศมีสวยงามหาประมาณมิได้ (อัปปมาณาพรหม) มีอายุ 32 มหากัป

พรหมที่มีรัศมีสวยงามสลบกันทั่วร่างกาย (สุภภินทพรหม) มีอายุ 64 มหากัป

4. ฅานจิตที่เป็นวิบากระดับฅานที่ 5 นำไปเกิดเป็นพรหมในพรหมภูมิระดับฅานที่ 4 ทั้ง 2 ประเภท โดยทำหน้าที่เกิด รักษาภพ และตาย

พรหมทั้ง 2 ประเภทในพรหมภูมิระดับฅานที่ 4 มีอายุดังนี้

พรหมเวห้ปผลา มีอายุ 500 มหากัป

อสังขญีพรหม มีอายุ 500 มหากัป

โดยสรุปฅานจิตที่เป็นวิบากทั้ง 5 นี้ นำไปเกิดเป็นพรหม 11 ประเภทเท่านั้น นอกจากพรหม 11 ประเภทนี้แล้ว ยังมีพรหมอีกประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นพรหมที่เป็นพระอริยบุคคล เรียกว่าพรหมชั้นสุทธาวาส ส่วนพรหม 11 ประเภทตามที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นพรหมที่เป็นปุถุชน และเป็นพระอริยบุคคลตั้งแต่พระสทธิทาคามีลงมา

พรหมที่อยู่บนพรหมโลกชั้นสุทธาวาสนั้น มีอายุดังต่อไปนี้

พรหมชั้นอวิหา มีอายุ 1 พันมหากัป

พรหมชั้นอติปปะ มีอายุ 2 พันมหากัป

พรหมชั้นสุทฺธสะ มีอายุ 4 พันมหากัป

พรหมชั้นสุทัสสี มีอายุ 8 พันมหากัป

พรหมชั้นนอกนิฏฐะ มีอายุ 1 หมื่น 6 พันมหากัป

### การไปเกิดในรูปพรหมภูมิ

การไปเกิดในรูปพรหมภูมิ ก็คือ วิญญาณไปเกิดในพรหมโลกที่ปราศจากรูปวิญญาณที่จะนำไปเกิดบนพรหมโลกที่ปราศจากรูป ก็คือ อรูปฌานจิตที่เป็นวิบาก 4 ดวง ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 2

อรูปฌานจิตที่เป็นวิบากทั้ง 4 ดวงนั้น นำไปเกิดในรูปพรหมต่าง ๆ ดังนี้

1. อรูปฌานจิตที่เป็นวิบากดวงที่ 1 จะนำไปเกิดเป็นรูปพรหมชั้นอากาศาณัญญาตนภูมิ จิตดวงนี้จะทำหน้าที่เกิดรักษากภ และตาย พรหมที่อยู่ในภูมินี้มีอายุ 20,000 มหากัป

2. อรูปฌานจิตที่เป็นวิบากดวงที่ 2 จะนำไปเกิดเป็นรูปพรหมชั้นวิญญาณัญญาตนภูมิ จิตดวงนี้จะทำหน้าที่เกิดรักษากภ และตาย พรหมชั้นนี้มีอายุ 40,000 มหากัป

3. อรูปฌานจิตที่เป็นวิบากดวงที่ 3 จะนำไปเกิดเป็นรูปพรหม ชั้นอากาศัญญาตนภูมิ จิตดวงนี้จะทำหน้าที่เกิดรักษากภ และตาย พรหมชั้นนี้มีอายุ 60,000 มหากัป

4. อรูปฌานจิตที่เป็นวิบากดวงที่ 4 จะนำไปเกิดเป็นรูปพรหมชั้นเนวสัญญานาสัญญาตนภูมิ จิตดวงนี้จะทำหน้าที่เกิดรักษากภ และตาย พรหมชั้นนี้มีอายุ 84,000 มหากัป

อรูปพรหม คือ พรหมที่ไม่มีรูปร่าง มีแต่จิต เจตสิก ทรงความรู้สึกอันเป็นสุขอยู่ตลอดอายุขัยของตน สาเหตุที่ไม่มีรูปร่างนั้น มีความเป็นมาดังนี้<sup>9</sup>

ในสมัยที่โลกนี้ว่างจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โยคีฤๅษีทั้งหลายได้บูชาไฟป่าเพื่อบูชาจนได้ฌานที่ 4 แล้ว พรารถนาจะทำฌานให้สูงขึ้นไป จึงมาคำนึงว่าอันอรรถภาพร่างกายนี้มีแต่โทษ หากผู้มีได้ เช่น มนุษย์จะทำโทษ ทำร้ายกันและกันก็เพราะยังมีร่างกาย ถ้าเราไม่มีร่างกายเสียแล้ว จะไปทำร้ายใครก็ไม่ได้ หรือใครจะมาทำร้ายเราก็ไม่ได้เช่นกัน การไม่มีร่างกายเสียได้เป็นการดี ควรที่เราจะทำร่างกายนี้ให้หายไปเสียเถิด เมื่อคิดอย่างนี้แล้วก็บริกรรมความว่างเปล่า และยึดเอาอากาศซึ่งเป็นความว่างเปล่าเป็นอารมณ์ จนได้ฌานที่มีอากาศเป็นอารมณ์ที่เรียกว่าอากาศ

<sup>9</sup> พระราชวชิรสิทธิโสภณ. *โลกที่ป็น*. พระนคร. รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2521, หน้า 328.

सानัญญาตมณาน ครันตยไปแลวกัไปเกิดบนพรหมโลกที่ปราศจากหวัหุตาตั้น มีแต่ความรู้สึกอันเสวยสุขอยู่ตลอดกาล สำหรับท่านที่ได้อรุปรมาณจิตชั้นสูง ๆ ขึ้นไปก็ค่านึงทำนองเดียวกันนี้

ภุมิต่าง ๆ อันเป็นที่เกิดของวิญญูณ 19 ดวง หรือจิต 19 ดวงเหล่านี้มีทั้งหมด 31 ภุมิสัตว์ทั้งหลายที่เกิดอยู่ในภุมิตั้ง 31 ภุมินี้ ท่านเรียกว่า การท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏ สังสารวัฏแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. สังสารวัฏเบื้องต่ำ คือ อบายภุมิ 4
2. สังสารวัฏปานกลาง คือ มนุษย์และสวรรค์ 6 ชั้น
3. สังสารวัฏระดับสูง คือ พรหมภุมิ และอรุปรพรหมภุมิ

จึงรวมเป็นภุมิที่เกิดของสัตว์โลก 31 ภุมิ คือ

1. อบายภุมิ 4
  2. มนุษย์ภุมิและสวรรค์กามาจร 6 ชั้น รวมเป็น 7
  3. พรหมภุมิ 16 ชั้น
  4. อรุปรพรหมภุมิ 4 ชั้น
- รวมเป็นภุมิที่เกิดของสัตว์ 31 ภุมิ

#### 6.4 กรรม

การศึกษาเรื่องกรรม มีประโยชน์ตรงที่จะทำให้ผู้ศึกษาได้ทราบว่าการกรรมอย่างนั้นจะให้ผลอย่างนั้น การกรรมอย่างนี้จะให้ผลอย่างนี้ การกรรมอย่างนั้นจะให้ผลเวลานี้ การกรรมอย่างนี้จะให้ผลเวลานั้น วงจรชีวิตของมนุษย์หมุนไปตามกระแสของกรรม ไม่มีชีวิตใดที่จะสลัดตนออกจากวงหมุนของกรรมไปได้ นอกเสียจากว่าผู้นั้นบรรลุถึงนิพพานแล้วเท่านั้น คำว่ากรรม แปลว่า การกระทำ ถ้าทำดีก็เรียกว่าบุญกรรม หรือกุศลกรรม ถ้าทำชั่วก็เรียกว่า บาปกรรม หรืออกุศลกรรม กรรมดีและกรรมชั่วให้ผลเป็น 4 ลักษณะ คือ กรรมบางอย่างให้ผลตามหน้าที่ กรรมบางอย่างให้ผลตามลำดับก่อนหลัง กรรมบางอย่างให้ผลตามเวลาและกรรมบางอย่างให้ผลตามฐานะ ดังนั้นกรรมจึงแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 4 ประเภท คือ

1. กรรมให้ผลตามหน้าที่
2. กรรมให้ผลตามลำดับ
3. กรรมให้ผลตามเวลา
4. กรรมให้ผลตามฐานะ

เรื่องกรรมและผลของกรรมเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ไม่สามารถที่จะเขียนบรรยายให้เข้าใจได้โดยการใช้หน้ากระดาษเพียงเล็กน้อย ดังนั้น จึงจัดเรื่องกรรมไว้อีกบทหนึ่ง คือ ในบทที่ 7 ขอให้นักศึกษาไปค้นหารายละเอียดในเรื่องกรรมได้ในบทที่ 7

## 6.5 ความตาย

ชีวิตของสัตว์ทั้งหลาย มีลักษณะอยู่ 3 ประการ คือ เกิดขึ้นในเบื้องต้น แปรเปลี่ยนไปในท่ามกลาง และตายไปในที่สุด เมื่อตายแล้วมิใช่ว่าจะสิ้นสุดกันเพียงเท่านั้น ผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่เมื่อตายไปแล้วยังจะต้องไปเวียนว่ายตายเกิดในภพทั้งหลาย 31 ภพตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ความตายจึงเปรียบเหมือนจุดเบื้องต้นที่จะไปท่องเที่ยวในภพต่าง ๆ เราจึงควรมาศึกษาเรื่องความตายกันต่อไป

ความตายเกิดขึ้นด้วยเหตุ 4 ประการ คือ

1. ตายเพราะสิ้นอายุ
2. ตายเพราะสิ้นกรรม
3. ตายเพราะสิ้นทั้ง 2 อย่าง
4. ตายเพราะกรรมข้ามาริตรอน

ส่วนรายละเอียดเรื่องความตาย เป็นเรื่องที่ควรศึกษา ขอให้ศึกษาคู่มืออธิบายในบทที่ 7

## สรุปบทที่ 6

ภูมิอันเป็นที่วิญญานไปเกิดมี 4 ภูมิ คือ

1. อบายภูมิ 4
2. สุกฺคิที่เสพกาม 7
3. พรหมภูมิ 16
4. อรูปพรหมภูมิ 4

รวมเป็นภูมิที่เกิดของสัตว์ 31 ภูมิ

วิญญานที่เป็นตัวไปเกิดในภูมิต่าง ๆ มี 19 ดวง คือ

1. จิตทำหน้าที่พิจารณาอารมณ์ฝ่ายชั่ว 1 ดวง
2. จิตทำหน้าที่พิจารณาอารมณ์ฝ่ายดี 1 ดวง
3. ผลของกุศลจิต 8 ดวง
4. ฌานจิตที่เป็นวิบาก 5 ดวง
5. อรูปฌานจิตที่เป็นวิบาก 4 ดวง

รวมเป็นวิญญานที่เป็นตัวปฏิสนธิ 19 ดวง

วิญญานหมายเลข 1 นำไปเกิดในอบายภูมิทั้ง 4

วิญญานหมายเลข 2 นำไปเกิดในหมู่มนุษย์ที่พิการ 10 ประเภท มีมนุษย์ตาบอด และกระเทย เป็นต้น

วิญญานหมายเลข 3 นำไปเกิดในหมู่มนุษย์ที่ดีและสวรรค์ 6 ชั้น ซึ่งเรียกว่า สวรรค์ชั้นกามาวจร 6 ชั้น

วิญญานหมายเลข 4 นำไปเกิดในพรหมภูมิ 16 ชั้น

วิญญานหมายเลข 5 นำไปเกิดในอรูปพรหมภูมิ 4 ชั้น

รวมเป็นวิญญานซึ่งทำหน้าที่ปฏิสนธิ 19 ดวง นำไปเกิดในภูมิทั้ง 31 ภูมิ



## ตัวอย่างข้อสอบบทที่ 6

1. อบายภูมิ คือ ภูมิเช่นไร มีเท่าไร อะไรบ้าง
2. จิตที่จะนำไปเกิดในอบายภูมินั้น คือ จิตที่มีชื่อว่าอะไร และเป็นจิตที่ถูกจัดอยู่ในประเภทใด คือ วัฏวนของกาม หรือจิตได้ฌาน อธิบาย
3. สุกตติที่เสพกาม หมายถึงอะไร มีเท่าไร อะไรบ้าง
4. จิตที่จะนำไปเกิดในสุกตติที่เสพกาม เป็นหน้าที่ของจิตดวงที่มีชื่อเช่นไร และอธิบายธรรมชาติของจิตเหล่านั้นมาด้วย
5. พรหมภูมิ 16 ชั้น เป็นที่เกิดของจิตที่มีชื่อเช่นไร และอธิบายธรรมชาติของจิตเหล่านั้นมาด้วย
6. ผู้ที่ได้ฌานจิตระดับที่ 1 เมื่อตายไปแล้ว วิบากของฌานจะนำไปเกิดในภพใดได้บ้าง จงระบุชื่อภูมิเหล่านั้นมาด้วย
7. นรกมีทั้งหมดกี่ขุม แต่ละขุมมีนามว่าอะไร สัตว์นรกที่เกิดในขุมนรกเหล่านั้นมีอายุเท่าไร จงบอกมาทั้งหมด
8. จงอธิบายความหมายของข้อความต่อไปนี้
  1. อายุกับ
  2. อันตรกับ
  3. อสงไขยกับ
  4. มหากับ
9. จงเล่ากำเนิดของโลกอันเป็นที่อยู่ของมนุษย์มาพอได้ใจความ
10. อรูปพรหมเกิดด้วยวิบากจิตที่มีชื่อเช่นใด และจิตนั้นมีเท่าไร อะไรบ้าง